

RAPPORT

EFFEKT AV KORONA PÅ NORSK EKSPORTRETTE T NÆRINGS LIV

MENON-PUBLIKASJON NR. 33/2020

Av Sveinung Fjose, Anders Helseth, Jonas Erraia, Håvard Baustad, Maren Nygård Basso, Erik Jakobsen og Karl Eirik Schjøtt-Pedersen

Forord

På oppdrag fra Eksportkreditt har Menon beregnet effekt av koronakrisen for norsk eksportnæring. Vi har da konsentrert analysen om de næringer utenom olje og gass som er størst. Vi analyserer derfor maritim næring og offshore leverandørindustri, prosessindustri og sjømat. Videre analyserer vi den næringen som på kort sikt trolig vil rammes hardest av krisen, nemlig reiselivsnæringen.

Dette er den første av to rapporter. Denne rapporten handler om effekt på nasjonalt nivå. Menon vil om kort tid også gi ut en rapport som viser effekt på regionalt og kommunalt nivå.

23. mars 2020

Sveinung Fjose
Prosjektleder
Menon Economics

SAMMENDRAG	3
1 DE VIKTIGSTE NORSKE EKSPORTNÆRINGER	16
1.1 Norge eksporterer lite og taper markedsandeler	16
1.2 Norsk eksportnæring er havbasert	17
1.3 Fire næringer for dypere analyse av krisens virkninger	18
1.3.1 Maritim næring og offshore leverandørindustri	19
1.3.2 Prosessindustrien	21
1.3.3 Sjømat	23
1.3.4 Reiseliv	26
2 EN ØKONOMISK «KORONA-KRISE»	29
2.1 Tilbudssiden	29
2.2 Etterspørselsiden	30
2.3 Oljeprisfallet	31
3 HVOR GODT RUSTET ER DISSE NÆRINGENE FOR ET INNTEKTSFALL?	34
3.1.1 Lave marginer	34
3.1.2 Gjeldsgrad	35
3.1.3 Egenkapital	37
3.1.4 Likviditetsreserver	39
4 TRE SCENARIOER FOR ØKONOMISK UTVIKLING	41
4.1.1 Scenario 1: Kortvarig krise	42
4.1.2 Scenario 2: Lengre krise	43
4.1.3 Scenario 3: Dypere og lengre krise	43
4.2 Effekten på sysselsetting i eksportnæringene	44
4.2.1 Utvikling i inntekter	44
4.2.2 Utvikling i sysselsetting	48
4.3 Verdikjedene avhenger av store enkeltaktører	52
5 REFERANSELISTE	54
VEDLEGG 1: METODE FOR ESTIMERING AV FYLKES- OG KOMMUNEFORDELT EKSPORT	55
Oppsummering	55
Nasjonalt nivå, varer	56
Nasjonalt nivå, tjenester	56
Fylkesnivå, totalt	57
Beskrivelse av næringer	59
Menons regnskapsdatabase	62

Sammendrag

Korona-pandemiens virkning på næringslivet er ulik alle andre kriser som har rammet norsk næringsliv. Det unike er at krisen simultant rammer både tilbudssiden og etterspørselssiden, samtidig som prisen på Norges viktigste eksportvare, olje og gass, har falt markant siden begynnelsen av mars. Denne rapporten handler om hvordan krisen vil ramme våre viktigste og mest sårbare eksportnæringer. Norsk eksport er i høy grad hav- og råvareorientert. Dette eksemplifiseres ved at petroleumsprodukter, sjømat, metaller og andre produkter fra prosessindustrien til sammen utgjør over 70 prosent av Norges samlede eksport. Felles for disse produkter er at både etterspørsel og pris bestemmes internasjonalt. Det betyr at Norge er sårbar overfor svingninger på globale markeder.

Ved ferdigstilling av denne rapporten, som er 23. mars 2020, er det umulig å kunne fastslå hvor dyp og langvarig krisen blir. Vi har derfor utarbeidet tre scenarier for utviklingen fremover.

Uansett scenario ser vi at krisen gir betydelige utfordringer. Store deler av næringslivet opplever nå bortfall av inntekter og anstrengt likviditet. De innenlandskrettede næringer vil oppleve betydelige utfordringer i en relativt kort periode, men vil etter at bevegelsesrestriksjonene gradvis oppheves, mest trolig oppleve at veksten og sysselsettingen kommer tilbake.

Utfordringen blir større for vårt internasjonaliserte næringsliv, og i særdeleshet for maritim næring og offshore leverandørindustri. De maritime næringene er våre største eksportnæringer etter olje og gass. Som følge av betydelig lavere oljepris vil særlig den oljerettede delen av næringen oppleve betydelige utfordringer. Det oljerettede næringslivet var i en sårbar finansiell posisjon allerede før krisen. Fordi regjeringens krisepakke er rettet mot bedrifter som allerede før krisen hadde sunn økonomi, vil ikke næringen bli omfattet av dagens utforming av pakkene. En konkursbølge i næringen vil kunne varig skade leveransekedene i norsk økonomi. I verste fall anslår Menon at opp mot 55 000 personer vil miste jobben i løpet av 2020 i fire viktige eksportnæringer, med høy sannsynlighet for ytterligere nedskjæringer i årene som følger. Til grunn for beregningen ligger at permitteringer ikke er tilstrekkelig for at bedriftene skal tilpasse seg en ny situasjon. Flere permitterte vil derfor bli oppsagt.

Isolering, nedstenging av produksjon og følelse av utrygghet vil drive ned veksten, også på sikt

Når produksjon stenger ned, vil både bedrifter og de som arbeider i produksjonen miste inntekt. Koronaviruset har minnet oss på hvor sårbare vi er. Når mennesker opplever utrygghet, er deres normale reaksjon å spare. Dette forsterkes av mangel på forbruksmuligheter under et system av sosial isolasjon. Etterspørselen vil derfor trolig falle, både i Norge og i andre land. Følelsen av sårbarhet vil trolig vare lenger enn virkningen av viruset i seg selv. Lavere global økonomisk vekst enn hva vi ellers ville ha hatt vil derfor trolig vare i en god del år fremover.

Norge har gode forutsetninger, men kan rammes ekstra hardt

Norge har bedre forutsetninger enn nær sagt alle andre land til å håndtere krisen. Høy grad av tillit og tilgang til et betydelig oljefond gjør at vårt lands muligheter til å redusere de negative effektene er større enn de fleste andres. Denne evnen vil komme godt med. I tillegg til reduksjon som følge av de innenlandske tiltakene for å redusere smitten, vil næringslivet rammes av en særlig stor reduksjon i pris på vår viktigste eksportvare. En pågående oljeprisrig hvor hensikten er å presse ut deler av USAs produksjonskapasitet har medført at langsiktige oljeprisforventninger er redusert. Dette vil trolig redusere olje- og gassinvesteringene i Norge så vel som i viktige

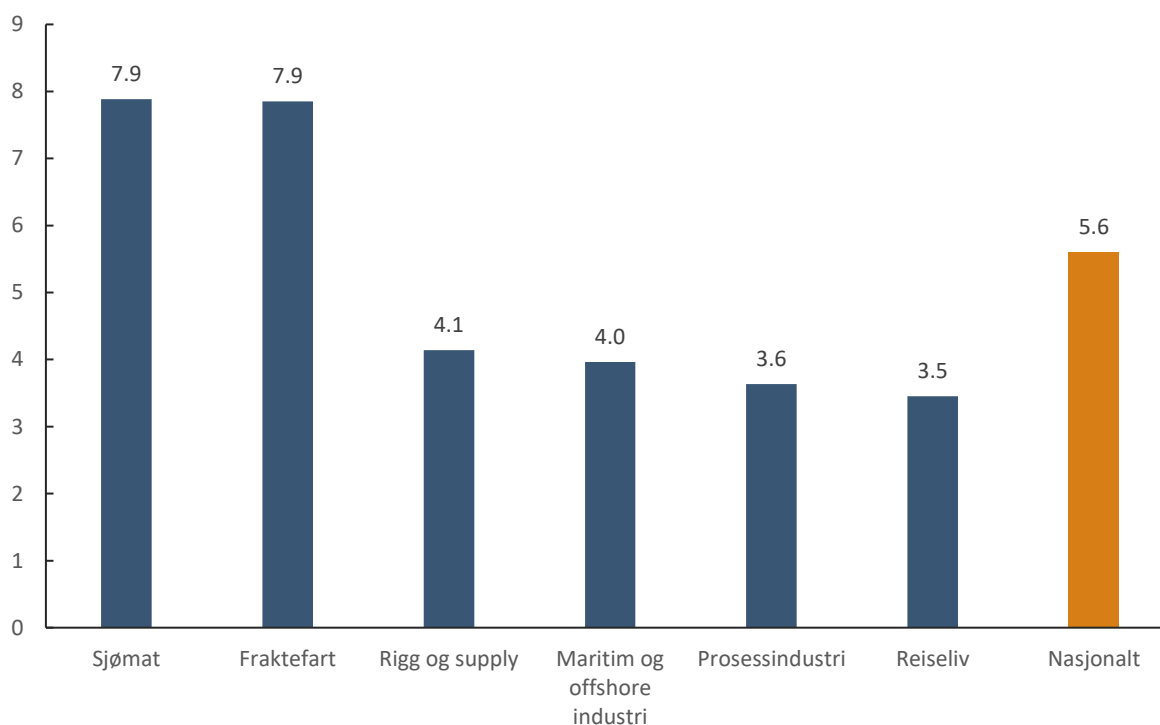
eksportmarkeder som UK, USA, Brasil og Angola. Effekten av reduserte langsiktige oljeprisforventninger vil vare betydelig lenger enn koronakrisen i seg selv, uansett hvilket scenario vi legger til grunn. Offshore leverandørindustri hadde gjennomgående betydelige finansielle utfordringer før krisen inntraff. Krisen vil forverre deres situasjon. Krisepakken som nå er vedtatt er rettet inn mot bedrifter som hadde sunn økonomi før krisen inntraff. Bedriftene er derfor ikke omfattet av pakken. Flere bedrifter, også større bedrifter, vil trolig gå konkurs, uansett scenario. Omfang av reduksjon kan imidlertid påvirkes av offentlige tiltak, og i særdeleshet fremskyting av nødvendige investeringer særlig knyttet til det grønne skiftet.

Flere næringer har kun likviditet til noen måneders lønn. I tillegg kommer kostnader til kapital

Flere av de næringene som vil rammes hardest av krisen har lite kapital. Dette er vist i figuren nedenfor, som viser antall måneder næringene kan betale lønn før deres bankinnskudd er brukt opp.

Figur A. Antall måneder medianbedriften i ulike næringer kan dekke lønnskostnader med nåværende cashbeholdninger.

Kilde: Menon Economics

Samtidig utmerker flere av næringene med lav likviditetsgrad seg med høy gjeld. Denne gjelden må betjenes, selv om inntektene reduseres. Næringene vil imidlertid i varierende grad også ha inntekter også under den krisen de nå opplever. Reiseliv er den næringen som på kort sikt vil oppleve det største fallet i inntekter. De andre næringene vil ha inntekter, dog i varierende grad, også i den krisen vi er inne i.

Tre scenarier for utvikling

I rapporten ser vi særlig på hvordan krisen vil påvirke næringene sjømat, prosessindustri, reiseliv og maritim næring, inkludert offshore leverandørindustri. Basert på økonometriske analyser av sammenhengen mellom omsetningsfall og utvikling i sysselsetting i disse næringene tidligere, anslår vi effekt av krisen på sysselsetting. For å analysere effekten har vi utarbeidet tre scenarier:

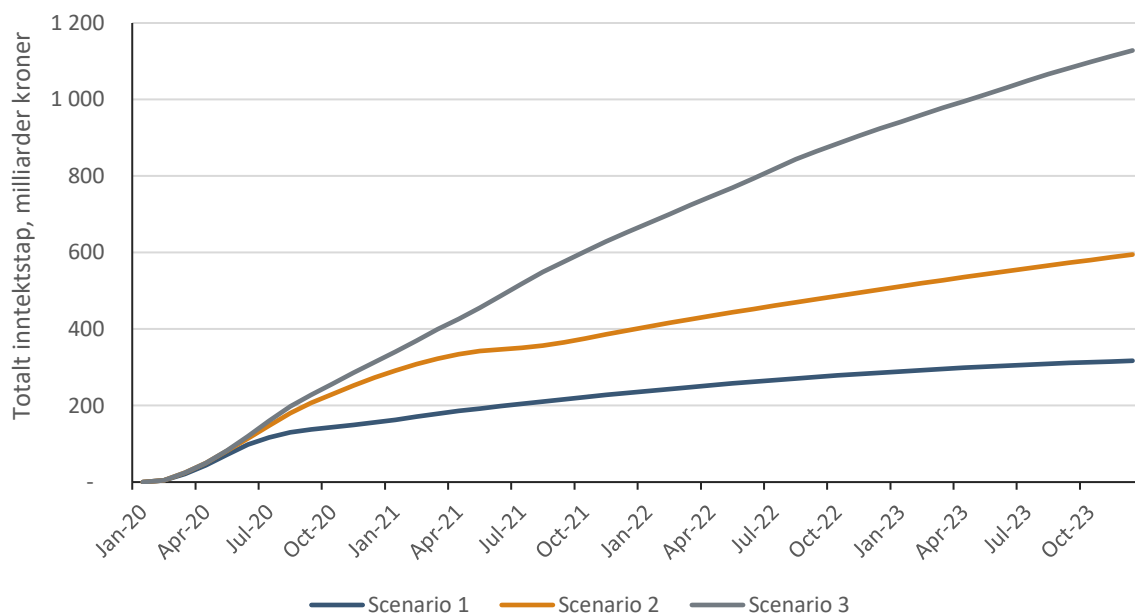
Scenario 1: Koronasmitten vil være relativt kortvarig og samtidig vil norske og internasjonale myndigheters tiltak mot spredning av viruset være effektive. Norsk og internasjonal økonomi vil som konsekvens vokse igjen etter sommeren. Etter et kortvarig fall vil verden raskt komme opp på et produksjonsnivå like under det nivå som var før krisen.

Scenario 2: Pandemien vil trekke ut i tid. Samtidig vil verdens tiltak mot spredning virke, noe som betyr at produksjon ta seg opp tidlig på høsten. Den lave oljeprisen vil imidlertid bety at norsk produksjon forblir noe lavere.

Scenario 3: Også her vil pandemien trekke ut, og både smittefaren og dødeligheten er høyere enn ventet. Samtidig virker verdens tiltak mot spredning ikke spesielt godt, men de fortsetter likevel. Krisen øker landenes ønske om å beskytte egne verdikjeder, og vilje til å legge til rette for global handel faller markant. Global økonomisk vekst faller markant.

I Figur B viser vi forventet samlet inntektsfall for de ulike næringene frem ut 2023 for de ulike scenarioene. I vårt scenario 3 vil samlet inntektsfall for disse eksportnæringene alene beløpe seg til over 1 100 milliarder kroner.

Figur B: Akkumulert inntektsfall for fire eksportnæringer frem til utgangen av 2023. Kilde: Menon Economics

I tillegg til fall i inntekter i de fire utvalgte eksportnæringer vil det også komme inntektsfall i andre eksportnæringer, hvorav det største inntektsfallet, i alle fall målt i utenlandsk valuta, vil være innen olje og gass.

Det betydelige inntektsfallet vil redusere bedriftenes evne til å betjene gjeld og bidra til sysselsetting. Allerede i 2018 hadde 20 prosent av bedriftene i de fire næringene vi ser på negativ egenkapital. Hele 40 prosent gikk med underskudd. Krisen vil derfor medføre flere konkurser.

Status og effekt av krisen vil imidlertid ramme næringene ulikt

De ulike næringene har ulikt utgangspunkt for å håndtere det inntektsfallet de nå kommer til å oppleve:

Reiselivsnæringen utmerker seg ved å være arbeidsintensiv. Delvis drevet av en betydelig depresiering av kronen etter oljeprisfallet i 2014, har næringen opplevd en markant økning i inntekter fra utlendinger. Selv om inntektene fra utenlandske turister er viktig, er imidlertid det innenlandske konsumet av reiselivstjenester viktigst; eksportinntektene utgjør mindre enn en fjerdedel av næringens samlede omsetning. Næringen består av mange aktører, og til tross for betydelig vekst i inntekter senere år, hadde nær 30 prosent av bedriftene negativ egenkapital før koronakrisen. Dette gjelder særlig små serveringsbedrifter, men soliditeten var svak i store deler av næringen. En rekke bedrifter vil trolig gå konkurs i næringen de neste månedene. Dersom reiserestriksjoner innenlands oppheves, samtidig som krisen gjør det mindre fristende å reise til andre land, vil imidlertid næringen trolig raskt oppleve en betydelig opphenting. Bedrifter som overlever, kombinert med betydelig nystarting av bedrifter, vil raskt fange opp etterspørselen som øker i etterkant av krisen. Den delen av næringen som retter seg mot eksportmarkeder, for eksempel Nordlysturismen på vinteren, kan oppleve relativt langvarig etterspørselsreduksjon.

Sjømatnæringen har vokst betydelig de seneste år, og har snart tatt igjen prosessindustri og offshore leverandørindustri som landets viktigste eksportnæring utenom olje og gass. Veksten i inntekt er imidlertid i hovedsak drevet av prisvekst og redusert verdi på norske kroner. Volumene som eksporteres har knapt økt seneste år. Som følge av flere år med betydelig økning i inntekter har bedriftene gjennomgående god økonomi, og står godt rustet til å møte mulig fall i etterspørselen. Betydelig svekkelse av norske kroner mot større valutaer som USD og euro i midten av mars 2020 vil trolig bidra til å dempe effekten av redusert etterspørsel noe.

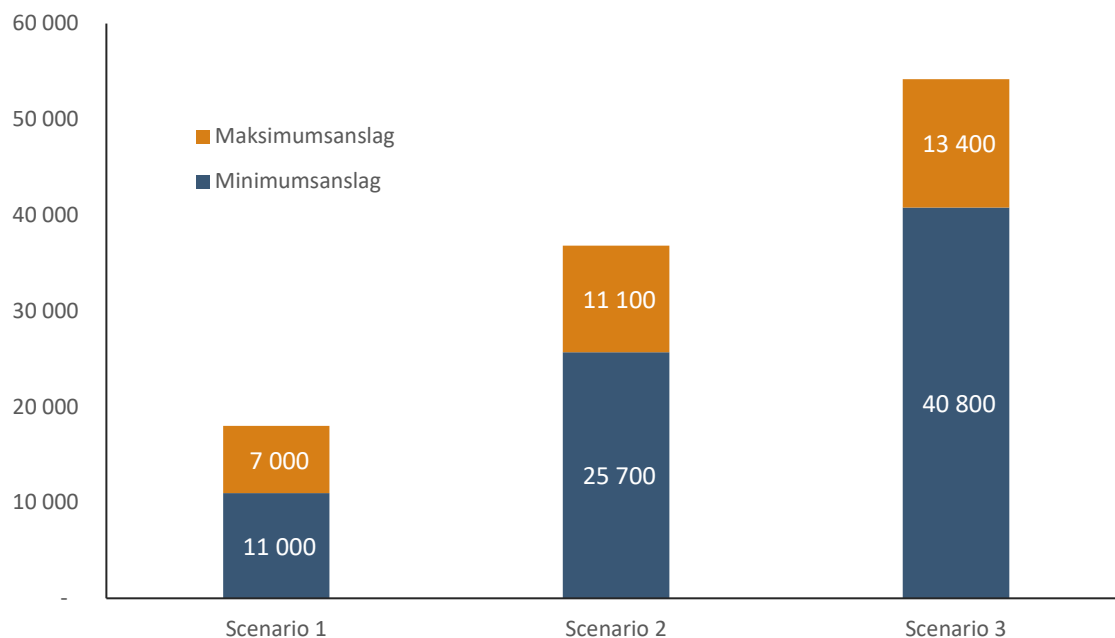
Prosessindustrien utgjør en sentral del av den norske økonomien og stod for om lag 25 prosent av norsk fastlandseksport i 2018. De fleste fabrikker er hjørnesteinsbedrifter som produserer innsatsvarer til global industri. Etterspørselen samvarierer sterkt med aktivitetsnivået i økonomien globalt. Næringen vil derfor i alle scenarier oppleve et fall i inntektene. Næringen består imidlertid i stor grad av finansielt solide selskaper. Det midlertidige inntektsfallet vil trolig påvirke sysselsetting i mindre grad.

Maritim næring og offshore leverandørindustri er en sammensatt næring. Etter å ha vært globalt rettet og sterkt diversifisert ved inngangen til det nye årtuset, ble næringen i økende grad spesialisert mot olje- og gassnæringen frem mot oljeprisfallet i 2014. Til sammen var eksportinntektene fra næringen på i overkant av 200 milliarder kroner i 2019. Eksportinntekter knyttet til olje- og gassprodusenter internasjonalt utgjorde om lag 100 milliarder av disse. Omstillingen bort fra olje og gass har gjort den maritime klyngen mindre sårbar for den pågående oljepriskrigen. Samtidig har omstillingen kostet. Flere sentrale aktører, herunder en rekke verft og rederier, har svært høy gjeld og negative resultater. Inntektsfallet vil medføre en betydelig fare for konkurs blant store deler av den maritime klyngen og offshore leverandørindustri. Flere av aktørene har ikke likviditet til å dekke mer enn tre måneder med lønn før egenkapitalen er brukt opp.

Permitteringer vil gå over i oppsigelser

Basert på data om hvordan bedrifter tidligere har respondert på fall i inntekter, viser vi i figuren nedenfor beregninger på antall oppsigelser som følge av krisen i 2020. Det presiseres at figuren viser antallet oppsigelser i næringene, og antallet permitteringer kommer utenom anslagene.

Figur C: Predikert antall oppsagte ved utgangen av 2020 i de eksportrettede næringene. Kilde: Menon

I figuren viser vi et nedre og et øvre anslag på antall oppsigelser. Det er grunn til å anta at antallet oppsigelser vil være i det øvre leiet. Bakgrunnen for dette er det betydelige antall bedrifter innen særlig reiseliv og den olje- og gassrettede delen av maritim næring som går med underskudd og har negativ egenkapital. Forskjellen er imidlertid at mens reiselivsnæringen trolig raskt kommer til å vokse i etterkant av krisen, vil særlig den olje- og gassrettede næringen oppleve flere år med betydelige vansker. Bakgrunnen er at nedgangskonjunktur globalt og den pågående oljepriskrigen vil redusere viljen internasjonalt til å investere i leting etter olje og gass og til å bygge petroleumsinstallasjoner.

Effekt av krisen på kortere og lengre sikt

I 2020 vil krisen trolig ramme reiselivsnæringen hardest, men dette er også næringen som vil trolig komme seg igjen raskest. Prosessindustri og sjømat vil også merke inntektsfall, men står finansielt relativt godt rustet til å håndtere tilbakeslaget.

Krisen vil være dypere og langvarig for offshore leverandørindustri og deler av maritim næring. Verftene er i en særstilling med hensyn til en kombinasjon av lav lønnsomhet og lite egenkapital. Kombinasjonen medfører også at de ikke vil være omfattet av den krisepakken som Regjeringen nylig har igangsatt, ettersom denne retter seg mot bedrifter som allerede før krisen hadde trygg økonomi. Uten andre tiltak vil vi derfor om kort tid risikere et betydelig antall konkurser i maritim næring og offshore leverandørindustri.

Verftene og rederiene utgjør helt sentrale elementer i våre to mest internasjonaliserte klynger, og bidrar gjennom sin produksjon til betydelig og sterk utstøpsproduksjon i Norge. Konkurs i den finansielle situasjon Norge og verden nå befinner seg i vil medføre betydelig risiko for en permanent nedleggelse. Dette vil ramme maritim

næring og gi negative effekter for norsk økonomi. Effekten vil merkes sterkest på Sør- og Vestlandet, hvor maritim næring har den største relative betydning for sysselsetting.

I det følgende vil vi illustrere hvordan de tre scenarier vil slå ut i de fire næringene vi ser på. Fordi krisen vil ramme svært ulikt i maritim næring og offshore leverandørindustri, har vi valgt å dele denne inn i undernæringene fraktefart (deepsea og nærskipfart), maritim og oljerelatert industri, samt mer diversifisert maritim industri og tjenesteleverandører.

Sjømatnæringen

Sjømatnæringen er blant våre største og viktigste eksportnæringene. Den norske sjømatnæringen omfatter aktører i hele verdikjeden, fra fangst (havfiske og kystfiske), til bearbeiding og salg. Denne næringen har vært i sterk vekst siste 10 årene, og en stor andel av inntekten kommer fra utlandet. Eksporten fra sjømatnæringen utgjorde 13 prosent av samlet eksport (ekskl. olje og gass) i 2019.

Scenario 1

- ❖ Etterspørselen etter norsk fisk faller moderat på kort sikt. Dette gjelder særlig fra områder med stor spredning av virus, eksempelvis Sørøst-Asia og Sør-Europa.
- ❖ Etterspørselen faller først og fremst innen HORECA*-segmentet, men dette fallet vil kompenseres delvis av økt dagligvarekonsum.
- ❖ Permitteringer kan bli aktuelt på kort sikt.
- ❖ Sjømateksporten vil raskt ta seg opp til nivået før krisen.

Scenario 2

- ❖ Etterspørselen etter norsk fisk faller betydelig på kort sikt. Vedvarende smitteutbrudd i viktige markedssegmenter.
- ❖ Vedvarende etterspørselsfall innen HORECA*-segmentet.
- ❖ Betydelige utfordringer med transport, særlig av fersk fisk. En stor andel av fisken som går til Asia og USA sendes med fly, og manglende flykapasitet fører til utfordringer med distribusjon.
- ❖ Permitteringer blir aktuelt på kort sikt, og oppsigelser vil komme på litt lengre sikt.
- ❖ Når smittefaren er redusert, vil etterspørselen ta seg opp og gradvis komme tilbake til samme nivå som tidligere.

Scenario 3

- ❖ Etterspørselen faller sterkt på kort sikt, og dette vedvarer.
- ❖ Tilliten til globale leverandørkjeder svekkes, og konsumet vris mot nasjonal produksjon.
- ❖ Svekket kjøpekraft i eksportdestinasjonene fører til at etterspørselen etter norsk fisk, som er av kvalitet og derfor koster mer, reduseres over tid. Dette kompenseres noe av økt nasjonal etterspørsel.
- ❖ Flere ansatte permitteres, og en god del risikerer å miste jobben.

* Hotell, restaurant og catering

Prosessindustri

Prosessindustrien utgjør en sentral del av den norske økonomien. Mange av fabrikkene er hjørnesteinsbedrifter i sine respektive samfunn. Den langsiktige utviklingen er derfor av stor betydning både nasjonalt og lokalt. Prosessindustrien er allerede sterkt internasjonalisert og en stor del av omsetningen er eksport. Eksporten fra prosessindustrien utgjorde 25 prosent av den samlede fastlandseksporten i 2018.*

Scenario 1

- ❖ Norsk prosessindustri rammes moderat på kort sikt. Bedriftene har en opparbeidet ordresreserve av inngåtte avtaler som bidrar til at inntektsfallet ikke blir for stort.
- ❖ Tilgang til nødvendige råvarer sikres, slik at produksjonen kan opprettholdes.
- ❖ Bedriftene vil oppleve noe lavere etterspørsel som følge av at den globale aktiviteten reduseres, men etterspørselen vil ta seg gradvis opp i løpet av 2020. En svakere krone bidrar til å øke konkurransekraften.
- ❖ Permitteringer kan bli aktuelt for bedriftene som har kortest ordrebok og der etterspørselsfallet blir størst.

Scenario 2

- ❖ Krisen rammer prosessindustrien over noe lengre tid.
- ❖ Inntektene faller som følge av lavere global aktivitet og økt potensial for kanselleringer av inngåtte avtaler. En svakere krone bidrar til å dempe fallet noe.
- ❖ Tilgangen til råvarer kan forstyrres, og gjøre fullskala produksjon vanskelig. På samme måte kan det oppstå utfordringer med distribusjon og leveranser.
- ❖ Aktiviteten tiltar ved årsskiftet og vil gradvis nærme seg nivået før krisen.

Scenario 3

- ❖ Vedvarende krise for prosessindustrien.
- ❖ Lavere økonomisk aktivitet globalt vedvarer, og fører til at ordrebøker tømmes raskt og det blir færre oppdrag å konkurrere om.
- ❖ Manglende tilgang til nødvendige råstoff gjør at produksjonen reduseres, samtidig som bedriftene opplever store utfordringer med distribusjon. Flere ansatte permitteres, og en god del risikerer å miste jobben.
- ❖ Flere bedrifter vil gå konkurs, særlig innen kjemisk industri.
- ❖ Bunnen nås ved utgangen av 2021, da veksten tar seg noe opp etter dette.

*(Menon Economics 2020)

Reiseliv

Det norske reiselivet er innrettet mot å betjene både norske og utenlandske kunder. Næringen inkluderer innholdstjenester (mat og drikke, opplevelser, aktiviteter) og transport. De utenlandske kundene utgjør en viktig del av næringens inntektsgrunnlag, og stod for om lag en fjerdedel av næringens samlede omsetning i 2018. Rundt 30 prosent av de kommersielle overnattinger var fra utenlandske gjester.

Scenario 1

- ❖ Reiselivsnæringen rammes hardt på kort sikt.
- ❖ Norske og utenlandske myndigheters tiltak for å begrense smitte griper direkte og dramatisk inn i næringens inntektsgrunnlag, både for innholds- og transporttjenester.
- ❖ En stor andel av næringens ansatte blir permittert på kort sikt, og flere bedrifter risikerer å gå konkurs.
- ❖ Når de restriktive tiltakene etter hvert oppheves, vil imidlertid næringen relativt raskt komme seg tilbake på samme nivå.
- ❖ Manglende internasjonal turisme vil kompenseres av økt innenlandsk turisme.

Scenario 2

- ❖ Krisen innen reiselivet varer over lengre tid.
- ❖ Tiltakene fra norske og utenlandske myndigheter opprettholdes over lengre tid, og reiselivsaktørene vil slite med stort inntektsfall i hele analyseperioden.
- ❖ En betydelig andel ansatte blir oppsagt, og bedrifter går konkurs.
- ❖ Når de restriktive tiltakene etter hvert oppheves, vil imidlertid næringen nærme seg samme nivå.

Scenario 3

- ❖ Krisen innen reiselivet blir dramatisk og langvarig.
- ❖ Tiltakene fra norske og utenlandske myndigheter opprettholdes over lang tid, og inntektsgrunnlaget til en stor andel reiselivsaktører forsvinner.
- ❖ Økt innenlands turisme kompenserer i mindre grad for tapte inntekter fra utenlandske turister.
- ❖ En stor andel av næringens ansatte vil miste jobben, og et betydelig antall bedrifter går konkurs.
- ❖ Globale atferdsendringer betyr at folk i mindre grad vil reise utenlands og næringens omsetning vil ikke nå opp på nivået før krisen i analyseperioden.

Fraktesfart (deepsea shipping)

Deepsea-rederiene driver internasjonal fraktesfart mellom kontinenter. Over 80 prosent av varetransporten i verden utføres av skip. Etterspørselen og dermed inntektene bestemmes i stor grad av verdenshandelen. Omsetningsutviklingen har historisk sett vært nokså stabil. Segmentet får i overkant av 50 prosent av sine eksportinntekter fra land utenfor EØS.

Scenario 1

- ❖ Deepsea-rederiene rammes moderat, men bare i en kort periode.
- ❖ Havner og terminaler rundt om i verden driftes noenlunde normalt og rederiene klarer å opprettholde driften.
- ❖ Permitteringer blir aktuelt på kort sikt, men de ansatte vil komme tilbake i jobb etter kortere periode.
- ❖ Deepsea-rederiene vil komme tilbake til samme nivå som før krisen relativt fort.
- ❖ Rederiene kan oppleve et høyere inntektsnivå i en kort periode, da handelen skyter fart når krisen er over.

Scenario 2

- ❖ Krisen rammer deepsea-rederiene over lengre tid.
- ❖ Flere rederier opplever kansellerte kontrakter og færre oppdrag som følge av lavere aktivitet.
- ❖ Flere ansatte permitteres, og utenlandske ansatte blir oppfordret til å reise til sine hjemland.
- ❖ Noen rederier vil få likviditetsproblemer og er avhengig av myndighetenes tiltak.
- ❖ Aktiviteten vil tilta mot slutten av 2021 og rederienes økonomi vil gradvis ta seg opp på samme nivå som før krisen.

Scenario 3

- ❖ Vedvarende krise for deepsea-rederiene.
- ❖ Koronaviruset fører til voldsomme endringer i produksjons- og verdikjeder over hele verden. Lavere økonomisk aktivitet globalt fører til enda færre oppdrag og lavere fraktvolum for rederiene.
- ❖ Flere ansatte permitteres, og en god del risikerer å miste jobben.
- ❖ Noen rederier har alvorlige likviditetsproblemer, og få vil trolig gå konkurs.
- ❖ Aktiviteten tiltar i 2022, men deepsea-segmentet klarer ikke å komme seg opp på samme nivå som før krisen.

Fraktesfart (Nærskipsfart)

Nærskipsfartsrederiene er en diversifisert gruppe bestående av blant annet passasjer- og frakteskip og brønnbåter. Nærskipsfarten frakter varer til og fra europeiske og norske havner og er helt nødvendig for å sikre effektiv vareflyt langs kysten. Etterspørselsdriveren bestemmes i stor grad av innenriks og regional handel. Tilbudssituasjonen er stabil, men mange rederier har en aldrende flåte.

Foto: UAVPIC

Scenario 1

- ❖ Nærskipsfartsrederiene rammes moderat, men bare i en kort periode.
- ❖ Ferge- og cruiseavganger innstilles, men frakteskipene går noenlunde som normalt grunnet allerede inngåtte fraktavtaler.
- ❖ Permitteringer blir aktuelt på kort sikt, men de ansatte vil komme tilbake i jobb etter en kortere periode.
- ❖ De minste rederiene kan oppleve likviditetsproblemer grunnet allerede lave marginer.
- ❖ Nærskipsfartsrederiene vil komme tilbake til samme nivå som før krisen relativt fort.

Scenario 2

- ❖ Krisen rammer nærskipsfartsrederiene over litt lengre tid.
- ❖ Flere rederier opplever kansellerte kontrakter og færre oppdrag som følge av lavere aktivitet nasjonalt og i Europa.
- ❖ Flere ansatte permitteres, og noen vil miste jobben.
- ❖ Flere av rederiene vil få likviditetsproblemer og er avhengig av myndighetenes tiltak.
- ❖ Aktiviteten vil tilta i midten av 2021 og rederiene sin økonomi vil ta seg opp relativt fort til samme nivå som før krisen.

Scenario 3

- ❖ Krisen rammer nærskipsfartsrederiene hardere og den varer lenger.
- ❖ Flere fraktavtaler kanselleres som følge av lavere økonomisk aktivitet i Norge og i eksportdestinasjoner i Europa.
- ❖ Flere ansatte permitteres, og en god del vil miste jobben.
- ❖ Noen rederier har alvorlige likviditetsproblemer, og flere vil trolig gå konkurs.
- ❖ Aktiviteten tiltar i 2022, og nærskipsfartssegmentet er tilbake til samme nivå som før krisen ila 2022.

Offshorerederier og oljeleverandører og tjenesteytere

Selskapene i dette segmentet er svært sensitive for endringer i oljeprisen. Etterspørselsdriveren bestemmes av aktivitet og leteaktivitet i offshore olje- og gassutvinning. Etterspørselssituasjonen har til nå vært økende etter oljekrisen, men det har vært et stort fokus på å holde kostnader nede. Det er et relativt stort overtillbud av forsyningskip, ankerhåndterere og rigger.

Scenario 1

- ❖ Selskapene rammes moderat av krisen og inntektsfallet vil være vedvarende.
- ❖ Lavere oljepris i kombinasjon med koronakrisen fører til lavere økonomisk aktivitet.
- ❖ Som følge av vanskelig finansiell situasjon allerede før krisen startet, vil flere bedrifter trolig gå konkurs.
- ❖ Aktiviteten vil tilta i løpet av 2022, men næringen vil ikke komme opp igjen på samme nivå som før krisen.

Scenario 2

- ❖ Krisen rammer selskapene hardere og inntektsfallet er dypere.
- ❖ Flere ansatte permitteres og flere mister jobben.
- ❖ Investeringer til lete- og produksjonsselskap i oljesektoren vil kuttes.
- ❖ Selskapene får færre oppdrag, står overfor større likviditetsproblemer og noen står overfor konkursfare.
- ❖ Betydelig fare for konkurs blant flere bedrifter, også større bedrifter.

Scenario 3

- ❖ Krisen rammer enda hardere, og næringen opplever et kraftig og vedvarende inntektsfall.
- ❖ Flere ansatte permitteres, og flere ansatte mister jobben.
- ❖ Selskapene sliter med å få oppdrag og en enda større andel selskapene står overfor større likviditetsproblemer og konkursfare.
- ❖ Aktiviteten vil øke igjen på sikt, men næringen vil forbli på et vedvarende lavere nivå enn før krisen.

Maritim industri og tjenester

Maritim industri består av brede maritime leverandører som verft, tjenesteleverandører, utstudsprodusenter, havn og selskap som driver med finansielle og juridiske tjenester. Denne gruppen selskap er påvirket av hvordan det går med resten av næringen, da alle leverer ulike typer varer og tjenester til rederiene.

Tidligere var disse selskapene svært rettet mot leveranser til olje- og gassaktivitet. Etter oljeprisfallet i 2014 har denne delen av industrien måttet omstille til nye markedssegmenter og er i dag langt mer diversifisert enn for seks år siden.

Scenario 1

- ❖ Maritim industri rammes moderat, men bare i en kort periode.
- ❖ Permitteringer blir aktuelt på kort sikt, men de ansatte vil komme tilbake i jobb etter en kortere periode.
- ❖ Prosjekter vil forskyves og inntektene vil være noe lavere i en kort periode.
- ❖ Maritim industri vil komme tilbake til samme nivå som før krisen relativt fort.

Scenario 2

- ❖ Krisen rammer maritim industri over litt lengre tid.
- ❖ Flere ansatte permitteres, og noen ansatte risikerer å miste jobben.
- ❖ Det blir færre oppdrag som følge av lavere aktivitet i resten av næringen, både nasjonalt og internasjonalt.
- ❖ Noen selskap vil få likviditetsproblemer og er avhengig av myndighetenes tiltak.
- ❖ Aktiviteten vil tilta i løpet av 2022 og selskapene sin økonomi vil ta seg opp til samme nivå som før krisen.

Scenario 3

- ❖ Krisen rammer maritim industri hardere og den varer lenger.
- ❖ Flere ansatte permitteres, og en god del risikerer å miste jobben.
- ❖ Lavere økonomisk aktivitet globalt fører til at ordrebøker tømmes raskt og bedriftene sliter med å skaffe nye oppdrag.
- ❖ Små leverandørbedrifter kan stå overfor en konkurssituasjon. Myndighetenes tiltak vil hjelpe for noen, men ikke alle.
- ❖ Noen rederier har alvorlige likviditetsproblemer, og flere vil trolig gå konkurs.
- ❖ Den økonomiske aktiviteten tiltar saktere, og selskapene vil komme på samme nivå som før krisen i midten av 2023.

1 De viktigste norske eksportnæringer

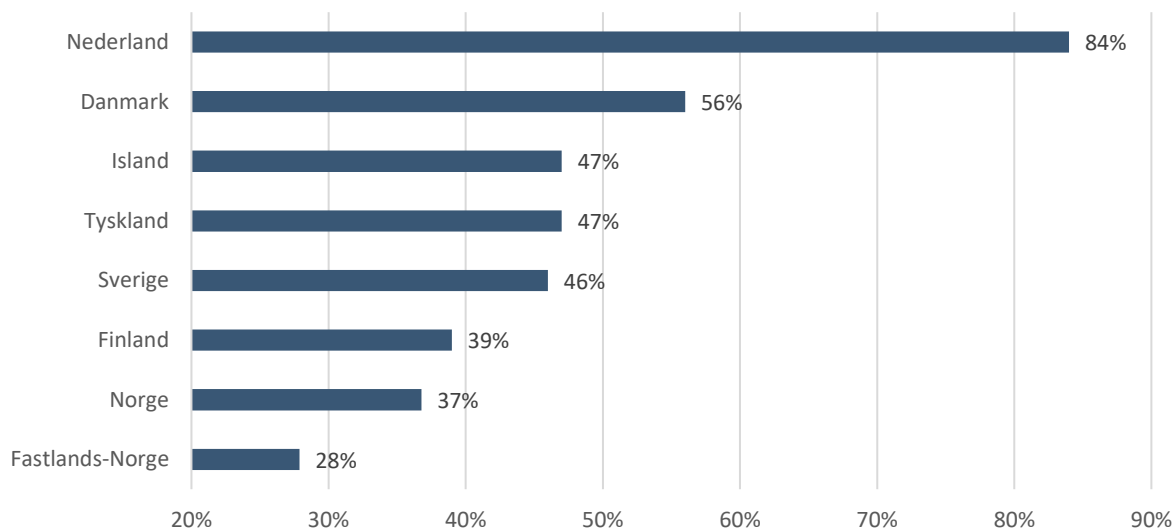
Når bedrifter produserer varer og tjenester som de eksporterer, kjøper de varer og tjenester fra andre norske bedrifter som anvendes som produktinnsats i produksjonen. Eksporten legger derfor grunnlag for verdiskaping og sysselsetting både i de bedrifter som eksporterer og i de bedrifter som leverer varer og tjenester til eksportbedriftene. Beregninger fra Menon viser at eksport utenom olje og gass i 2017 la grunnlag for omkring 465 000 sysselsatte. Det utgjorde om lag 25 prosent av alle sysselsatte i norsk næringsliv. Eksport legger derfor grunnlag for en betydelig del av verdiskaping og sysselsetting i hele Norge. I tillegg kommer sysselsettingseffekter i offentlig sektor som følge av de betydelige skatteinntektene som eksporten samlet sett legger grunnlag for.

Å opprettholde et høyt nivå på eksport er viktig – ikke bare som kilde til å finansiere import. Eksportbedrifter er gjennomgående mer produktive enn innenlandsk rettede næringer. Noe av bakgrunnen er at bedriftene gjennom deltakelse i internasjonale verdikjeder fanger opp teknologi og innovasjon raskere enn andre. Eksport bidrar på den måte til å øke produktiviteten i næringslivet. Det er på denne bakgrunn urovekkende at Norge taper markedsandeler i eksportmarkedene.

1.1 Norge eksporterer lite og taper markedsandeler

Norges samlede eksport i 2019 var på om lag 1 300 milliarder kroner. Dette utgjør om lag 38 prosent av bruttonasjonalproduktet. Uansett om man inkluderer olje og gass eller ei er dette tallet det laveste blant sammenlignbare land i Vest-Europa.¹ Dette kommer frem av figuren nedenfor.

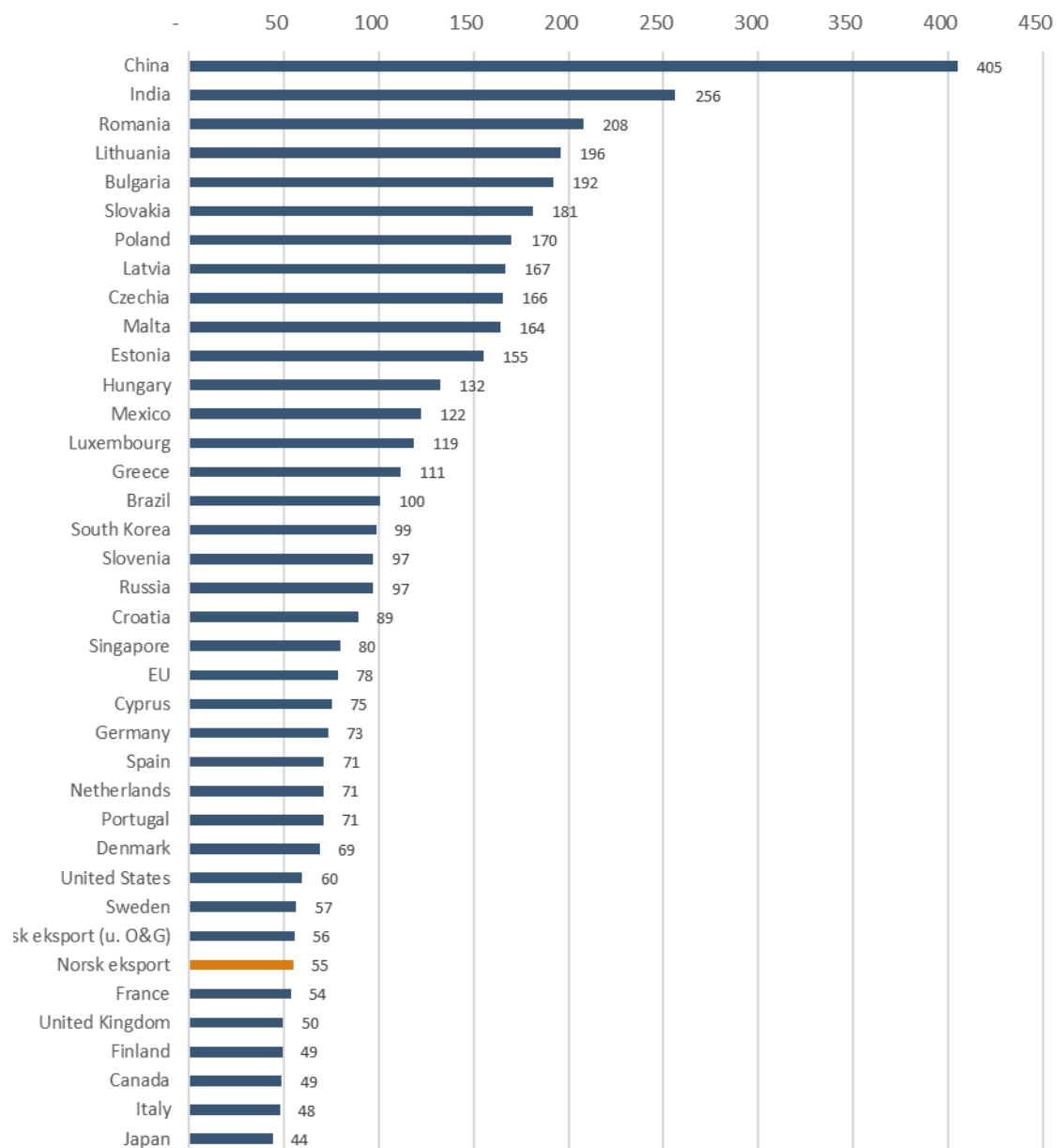
Figur 1: Eksport som andel av BNP i prosent. Kilde: Verdensbanken, OECD og SSB

Det er således urovekkende at Norge er det landet i denne gruppen som har tappt mest markedsandeler innen global handel de seneste år, slik vist i figuren nedenfor.

¹ Sverige, Finland, Danmark, Island, Irland, Belgia, Nederland og Tyskland

Figur 2: Endring i andel av verdenshandel i verdi i perioden 1997 til 2017. Indeks, 1997 = 100. Kilde: Verdensbanken, IMF og Menon Economics

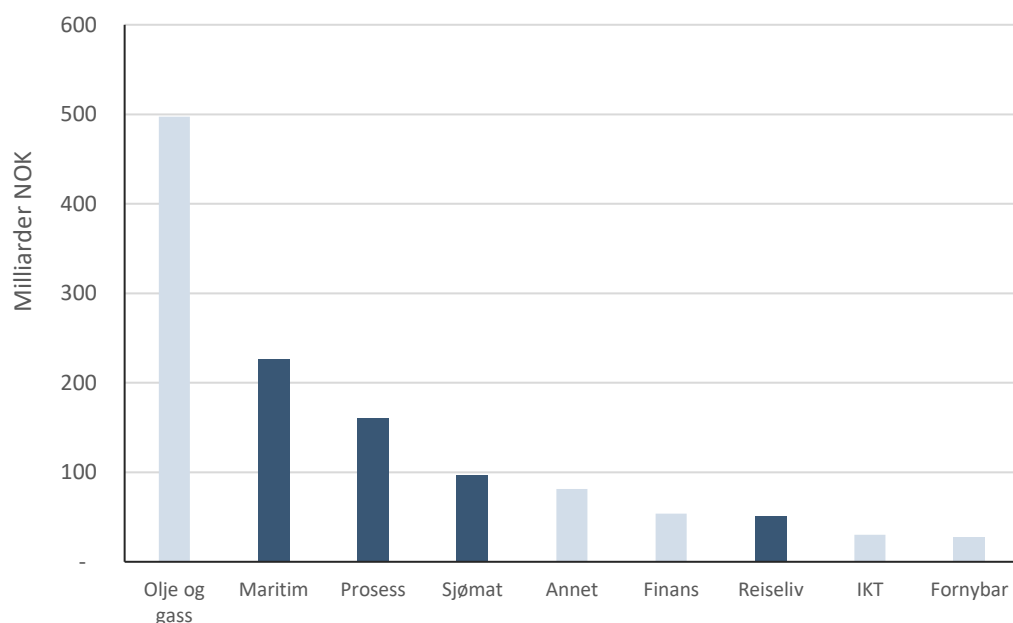

Som det går frem av figuren er det kun et fåtall OECD-land som har hatt tilsvarende negativ utvikling med hensyn til markedsandeler som Norge.

1.2 Norsk eksportnæring er havbasert

I figuren nedenfor viser vi total norsk eksport, altså varer og tjenester, fordelt på næringer i 2019.

Figur 3: Fordeling av norsk eksport av varer og tjenester i 2019. Eksport av olje og gass er holdt ute. Mørke søyler viser analyserte næringer. Kilde: Menon Economics

Som det går frem av figuren er norsk eksport svært orientert om havnæringene. Videre har vi en betydelig eksport innen kraftbasert industri. Vår eksport innen andre næringer er relativt begrenset.

Ved siden av at vår eksport utgjør mindre av vårt BNP enn i andre vesteuropeiske land, skiller vår eksport seg også ut ved å i større grad være orientert mot råvaremarkeder. Dette eksemplifiseres ved at petroleumsprodukter, sjømat, metaller og andre produkter fra prosessindustrien til sammen utgjør over 70 prosent av Norges samlede eksport. Felles for disse produkter er at både etterspørsel og pris bestemmes internasjonalt. Det betyr at Norge er sårbar overfor svingninger på globale markeder. I en tid hvor den globale veksten trolig vil reduseres i etterkant av koronakrisen, vil dette i stor grad påvirke våre fremtidige eksportinntekter.

1.3 Fire næringer for dypere analyse av krisens virkninger

I denne rapporten ønsker vi å analysere betydningen av koronakrisen på viktige norske eksportnæringer. Vi har da valgt å konsentrere analysen om fire utvalgte næringer, som er valgt ut fra to prinsipper: det første er størrelse og viktighet, mens det andre er sårbarhet overfor nettopp denne krisen. Baserte på førstnevnte prinsipp har vi valgt ut prosessindustrien, sjømat og den maritime næringen, mens vi fra det andre prinsippet har valgt reiselivs-næringen. Fra Figur 3 ser vi at disse fire næringene samlet sett hadde om lag 600 milliarder kroner i eksport. De fire næringene alene har altså en samlet eksport som utgjør mer enn 70 prosent av norsk eksport utenom petroleumsprodukter.

Vi vil i det følgende presentere de ulike eksportnæringene som analyseres nærmere i rapporten, herunder utvikling i sysselsetting og verdiskaping. Vi presenterer også kort andel av bedriftene som gikk med underskudd i 2018. Denne informasjonen er viktig, ettersom den sier noe om hvor tilgjengelig krisepakken som er utformet innen 22. mars 2020 er innrettet mot dem.

1.3.1 Maritim næring og offshore leverandørindustri

Den norskkontrollerte flåten er verdens 5. mest verdifulle skipsflåte. Norske rederier sysselsetter over 50 000 sjøfolk og offshorearbeidere fra mer enn 50 forskjellige nasjoner på verdensbasis. Vi er store ute, men også her hjemme. Langs norskekysten finner vi verdens mest komplette maritime klynge. Her inngår selskaper som er verdensledende innen sine segment, som f.eks. bygging av skip, utvikling og produksjon av skipsutstyr, design av skip, varefrakt, systemer for dynamisk posisjonering, forsikring og skipsfinansiering.

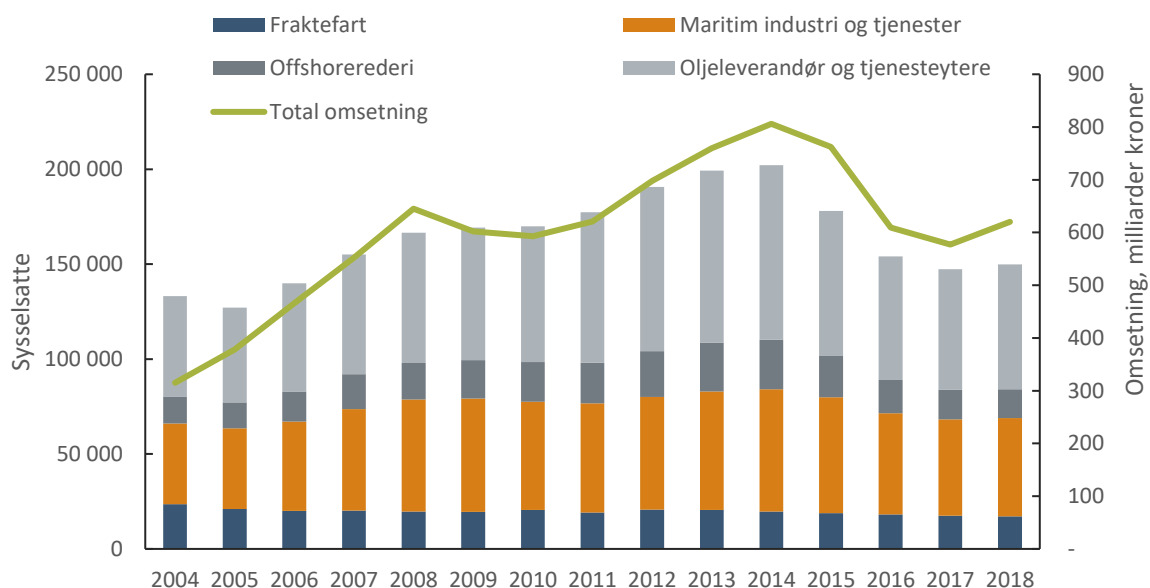
Maritim næring inngår også som en viktig del av en annen komplett norsk klynge: offshore leverandørindustri. Denne næringen leverer varer og tjenester til utbygging og drift av offshore installasjoner. Menon har dokumentert at de totale sysselsettingseffektene av olje- og gassvirksomhet i Norge la grunnlag for om lag 225 000 sysselsatte i 2017.

Selv om maritim næring og offshore leverandørindustri er to selvstendige næringer og klynger, inngår maritim næring som en viktig del av offshore leverandørindustri. Ettersom olje- og gassnæringen foregår til sjøs, etterspør den avanserte løsninger fra maritim næring. Som vi kommer tilbake til i kapittel 4, viser våre scenarier at offshore leverandørindustri trolig vil oppleve langvarig reduksjon som følge av den krisen vi nå opplever. Vi har derfor valgt å dele inn maritim næring og offshore leverandørindustri i fire segment:

- Fraktesfart – det vil si godstransport på sjø
- Offshorerederi
- Maritim industri og tjenester
- Oljeleverandør og tjenesteytere.

Figur 4 viser historisk utvikling i omsetning og i sysselsetting i de fire segmentene fra 2003 til 2018. Total omsetning i 2018 var på om lag 620 milliarder kroner.

Figur 4: Historisk utvikling i omsetning og i sysselsetting i maritim næring og i offshore leverandørindustri. Kilde: Menon Economics 2020

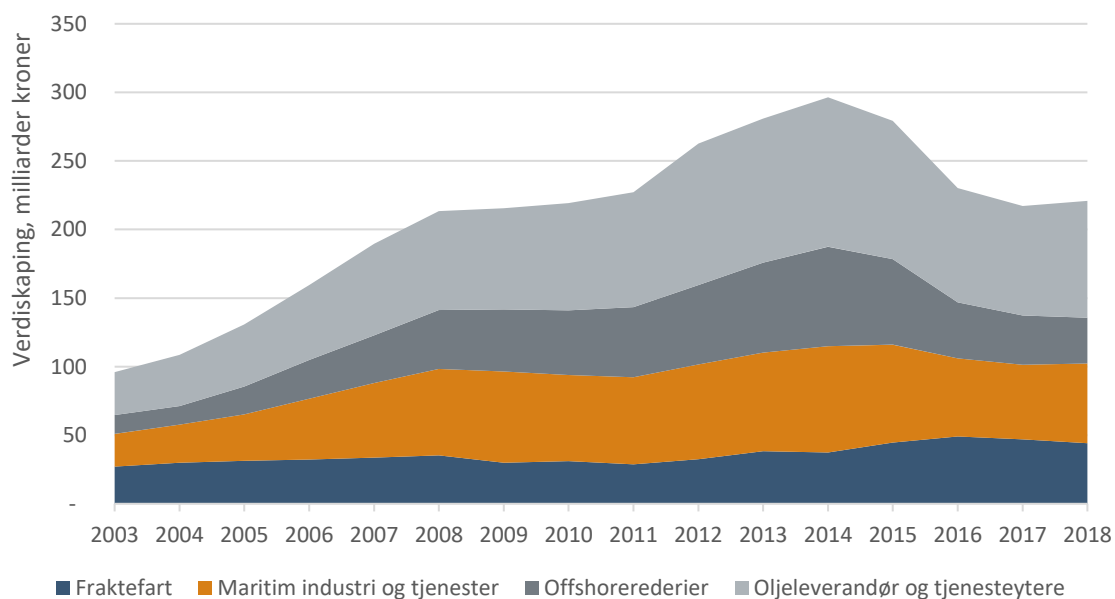

Siden 2004 har den totale omsetningen i de fire segmentene opplevd en vekst på nærmere 100 prosent, fra 315 til 620 milliarder kroner i 2018. Konjunkturer som går i bølger er intet nytt i de ovennevnte segmentene, selv om fallet de senere årene må sies å ha vært stort, også i historisk målestokk. I perioden fram til 2008 opplevde store deler av de fire segmentene en høy sammenhengende vekst. Finanskrisen bidro til å stagge veksten i noen år, før veksten tok seg kraftig opp fra 2012 til 2014. Etter mange år med vekst har aktivitetsnivået og lønnsomheten falt. Total omsetning falt med nærmere 30 prosent fra 2014 til 2017, før den igjen opplevde en vekst på 7 prosent fra 2017 til 2018.

Offshorerederiene og oljeleverandører og tjenesteytere har opplevd det største fallet i omsetning fra 2014 til 2018, på henholdsvis rundt 40 og 30 prosent. Dagens markedssituasjon har oppstått som en konsekvens av redusert etterspørsel etter rederienes tjenester, kombinert med svært høy nybyggingsaktivitet i perioden før oljeprisfallet. Maritim industri og tjenester har også opplevd et fall i omsetning i perioden 2014 til 2018 på rundt 20 prosent. Både norske verft og norske utstyrsleverandører har gjennomgått en stor omstillingsprosess fra olje- og gassrettet virksomhet til virksomhet rettet mot cruise, ferger, brønnbåter og fiskebåter. Utviklingen i omsetning og lønnsomhet bærer preg av denne omstillingen.

Figur 5 viser historisk utvikling i verdiskaping i de fire segmentene. Total verdiskaping i 2018 var på i overkant av 200 milliarder kroner.

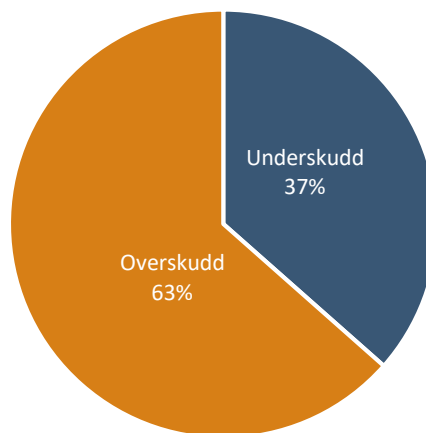
Figur 5: Historisk utvikling i verdiskaping i maritim næring og i offshore leverandørindustri. Kilde: Menon Economics 2020

Som vist i Figur 5, har de fire segmentene opplevd et fall i total verdiskaping siden toppen i 2014. Offshorerederiene er det segmentet som har opplevd den største nedgangen i verdiskaping, tilsvarende en nedgang på nærmere 55 prosent. Maritim industri og tjenester har opplevd et fall i verdiskaping på drøyt 25 prosent.

Som nevnt er maritim næring og offshore leverandørindustri to sammensatte næringer. Etter oljeprisfallet skjedde det en omstilling bort fra olje og gass, som på den ene siden gjør næringen mindre sårbar for den pågående oljepriskrigen, men på den andre siden har omstillingen kostet. Figur 6 viser andel bedrifter i maritim næring og i offshore leverandørindustri som går med underskudd i 2018.

Figur 6: Andel bedrifter som går med underskudd i maritim næring og i offshore leverandørindustri i 2018. Målt i årsresultat. Kilde: Menon Economics

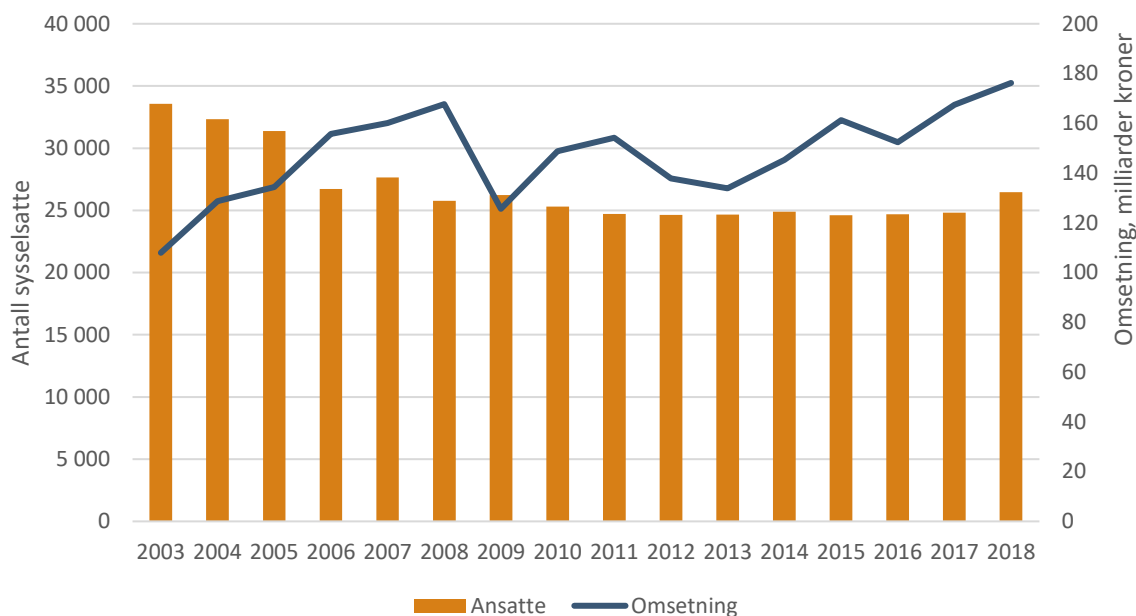
Nærmere 40 prosent av bedriftene går med underskudd i 2018. Denne andelen vil trolig endres som følge av krisen vi står overfor. Flere av aktørene har allerede dårlig likviditet og kan oppleve store utfordringer ved et inntektsfall. Mer utfyllende informasjon om hvor godt næringen er rustet for et inntektsfall i kapittel 3.

1.3.2 Prosessindustrien

Prosessindustrien utgjør en sentral del av den norske økonomien og stod for om lag 25 prosent av norsk fastlandseksport i 2018 (Menon Economics 2020). De fleste fabrikker er hjørnesteinsbedrifter i sine respektive samfunn. Den langsiktige utviklingen er derfor av stor betydning både nasjonalt, regionalt og ikke minst lokalt. Den norske prosessindustrien omfatter en rekke bransjer, deriblant aluminiumsproduksjon, produksjon av jern, stål og ferrolegeringer, kjemisk industri, mineralsk industri og treforedling. Målt i omsetning er aluminiumsproduksjonen størst (35 prosent), mens antall ansatte er høyest innen kjemisk industri (41 prosent). Prosessindustrien er allerede sterkt internasjonalt med en stor andel av omsetningen rettet mot eksportmarkedet. Produksjonen er basert på fornybar kraft og norske aktører viser til en voksende portefølje av produkter som er viktig for omstillingen i andre sektorer (Menon Economics 2020).

Figur 7 viser historisk utvikling i omsetning og i sysselsetting i prosessindustrien fra 2003 til 2018. I denne perioden har prosessnæringen vokst fra en omsetning på rundt 110 milliarder kroner til 176 milliarder. Dette tilsvarer en vekst på i overkant av 60 prosent, eller 3,3 prosent i årlig nominelle termer.

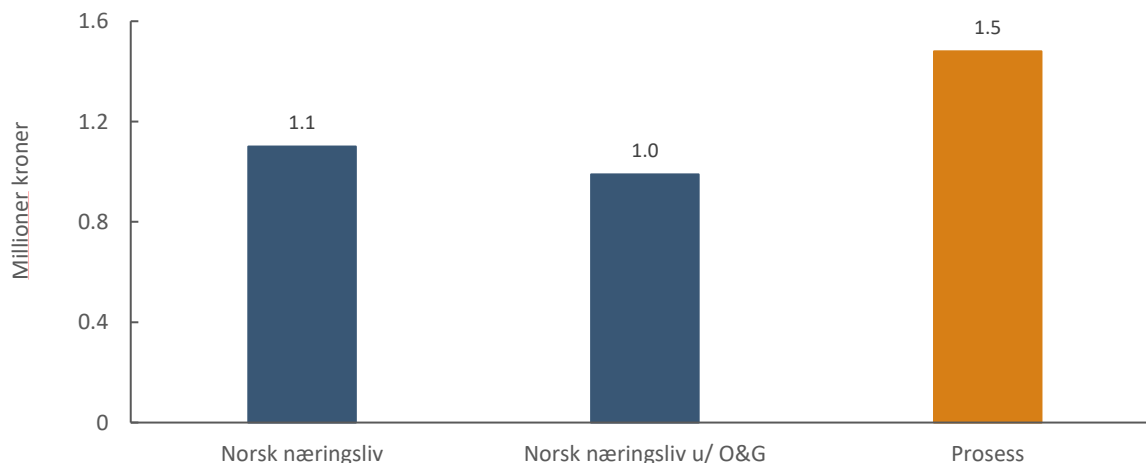
Figur 7: Historisk utvikling i omsetning (i milliarder kroner) og i sysselsetting i prosessindustrien fra 2003 til 2018. Kilde: Menon Economics 2020

Prosessindustrien er en konsentrert næring. De ti største bedriftene i næringen (som blant annet inkluderer Hydro, Alcoa, Yara og Elkem) utgjorde over 60 prosent av omsetningen i 2018. Samtidig har de stått for 55 milliarder kroner av omsetningsveksten på 80 milliarder kroner siden 2013. En næring dominert av store bedrifter kan både være en styrke og en utfordring. Store bedrifter er som regel bedre i stand til å gjennomføre nødvendige investeringer i innovasjon. Størrelsen gjør samtidig næringen, så vel som lokalsamfunn, sårbar for utviklingen i enkeltbedrifter. Antall ansatte har holdt seg relativt stabilt siden 2006.

Prosessindustrien er en produktiv næring, og mer produktiv enn norsk næringsliv generelt. Et mye brukt mål på produktivitet er verdiskaping per ansatt og som vist i Figur 8 var verdiskaping per sysselsatt i prosessindustrien på nesten 1,5 millioner kroner i 2018, og dermed 50 prosent høyere enn i privat norsk næringsliv uten olje og gass.

Figur 8: Verdiskaping per ansatt i millioner kroner for norsk næringsliv, norsk næringsliv uten olje og gass og for prosessindustrien i 2018. Kilde: Menon Economics

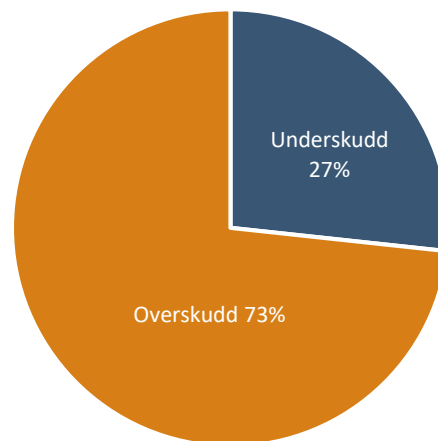

Ettersom antall ansatte i næringen har sunket med om lag 20 prosent og omsetningen i næringen har vokst med 60 prosent, har produktiviteten i næringen mer enn doblet seg. Det har kommet etter næringen har lyktes med å øke omsetningen og verdiskapingen, samtidig som antall ansatte har falt med om lag 8 000 til rett under 27 000 ansatte².

Prosessindustrien er sårbar for svingninger i det globale markedet. Omsetning og lønnsomhet i selskapene samvarierer sterkt med internasjonale konjunkturer. Ettersom næringen er en viktig leverandør i globale industrielle verdikjeder, kan næringen bli rammet både av tilbuds- og etterspørselssjokket som vi nå vil oppleve (vi kommer tilbake til dette i kapittel 2).

Figur 9 viser andel bedrifter som går med underskudd³ i 2018.

Figur 9: Andel bedrifter som går med underskudd i 2018, målt i årsresultat. Kilde: Menon Economics

Som vist i figuren over, er andelen bedrifter som går med underskudd i 2018 på 27 prosent. Det er i særlig grad mindre bedrifter innen treforedling og kjemisk industri som går med underskudd. De større industrikonsernene har de seneste årene opplevd overskudd. Ettersom næringen består i stor grad av finansielt solide selskaper, vil det inntektsfallet vi nå vil oppleve i mindre grad slå ut i lavere sysselsetting. Mer utfyllende informasjon om hvor godt rustet næringen er for et potensielt inntektsfall vises i kapittel 3.

1.3.3 Sjømat

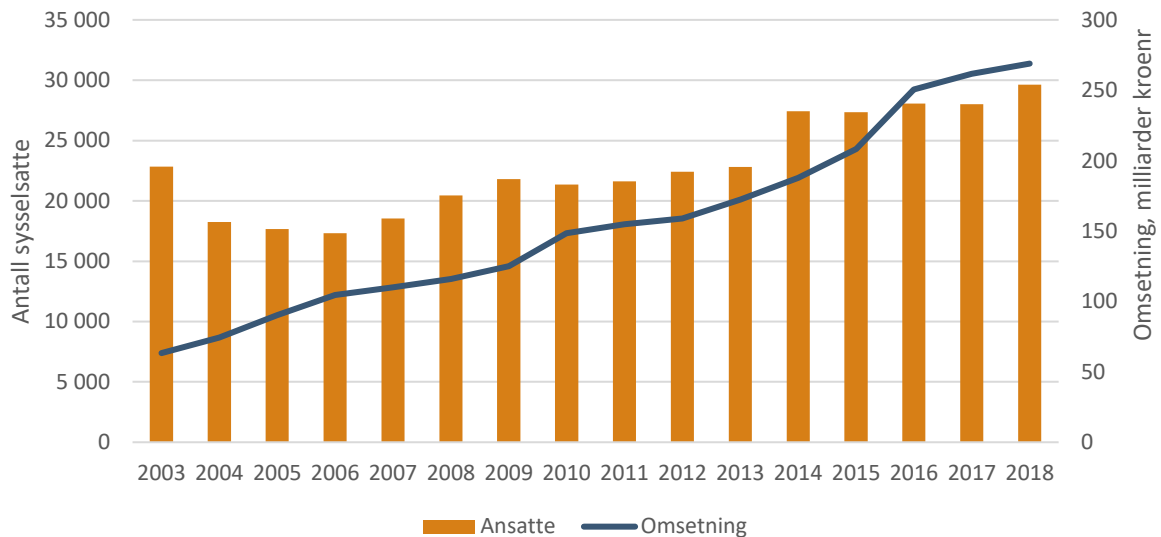
Sjømatnæringen er en av Norges viktigste eksportnæringer og en av de mest produktive og lønnsomme næringene vi har. Norge er en ledende nasjon på innovasjon og utvikling innen havbruksbransjen og majoriteten av omsetningen er rettet mot det internasjonale markedet. Norge er verdens nest største eksportør av fisk og fiskeprodukter, og stod for 10,7 prosent av global eksport i 2016. Over 70 prosent av norsk oppdrettsfisk eksporteres til EU, og samtidig øker etterspørselen i det øvrige globale markedet (Menon Economics 2020).

² I motsetning til omsetningsveksten har fallet i ansatte kommet utelukkende fra mindre bedrifter, mens de 10 største bedrifter har sett en liten oppgang i antall ansatte.

³ Underskudd er når kostnadene i resultatregnskapet er større enn inntektene.

Den norske sjømatnæringen har vokst markant de senere år. Som vist i Figur 10 har omsetningen i næringen økt fra om lag 75 til 270 milliarder kroner i 2018. Dette tilsvarer en vekst på over 260 prosent siden 2003.

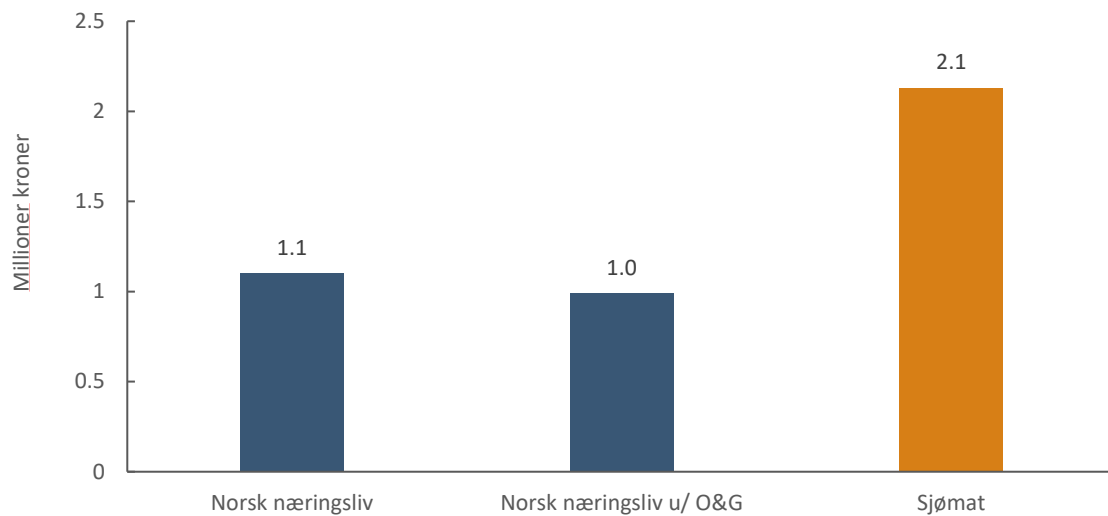
Figur 10: Historisk utvikling i omsetning (i mrd. kroner) og i sysselsetting i sjømatnæringen fra 2003 til 2018. Kilde: Menon Economics 2020

Veksten har kommet i takt med en økt etterspørsel fra verdensmarkedet etter norsk sjømat, som er kjent som høykvalitets protein. Som følge av økt global etterspørsel for oppdrett har den norske sjømatnæringen, ved høye priser og kapring av markedsandeler, vokst betydelig raskere enn markedet generelt. Siden 2006 har antall ansatte i næringen økt med over 70 prosent, fra i overkant av 17 000 ansatte i 2006 til nærmere 30 000 ansatte i 2018. Utviklingen i antall ansatte har vært relativt stabil i perioden 2014 til 2018.

I likhet med prosessindustrien er sjømatnæringen mer produktiv enn norsk næringsliv generelt. Figur 11 viser verdiskaping per ansatt i millioner kroner i sjømatnæringen i 2018, sammenlignet med norsk næringsliv generelt og norsk næringsliv uten olje og gass. I sjømatnæringen var dette tallet i 2018 på over 2,1 millioner kroner.

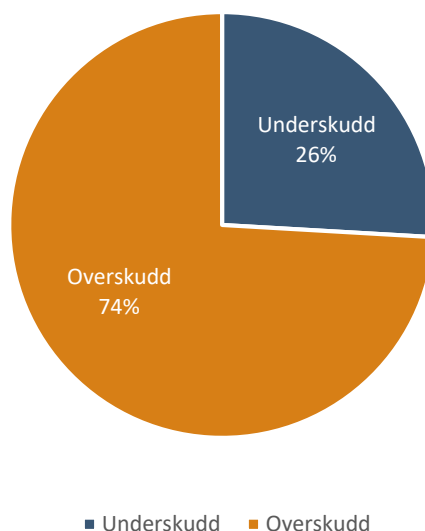
Figur 11: Verdiskaping per ansatt i millioner kroner i norsk næringsliv generelt, norsk næringsliv uten olje og gass, og i sjømatnæringen i 2018. Kilde: Menon Economics 2020

Som vist i figuren over er produktiviteten i produksjonen av sjømat nesten dobbelt så høy som i norsk næringsliv generelt. Med høye norske lønninger er det helt sentralt at produktiviteten i de norske eksportnæringene er høy, for at varene skal kunne konkurrere på verdensmarkedet. Samtidig er produktivitet grunnlaget for velferd. Produktiviteten i sjømatnæringen har siden 2005 doblet seg fra et nivå på rundt 1,1 millioner kroner i verdiskaping per ansatt. Denne veksten har kommet i takt med at næringen har tatt til seg nye teknologiske løsninger, og har dratt nytte av stordriftsfordeler. Samtidig har utviklingen vært noe volatil ettersom norske aktører avsetter sine produkter på det internasjonale markedet der omsetningen preges av variasjon i priser og valuta.

Figur 12 viser andelen av bedrifter i sjømatnæringen som går med underskudd i 2018.

Figur 12: Andel bedrifter som går med underskudd i sjømat næringen i 2018. Målt i årsresultat. Kilde: Menon Economics

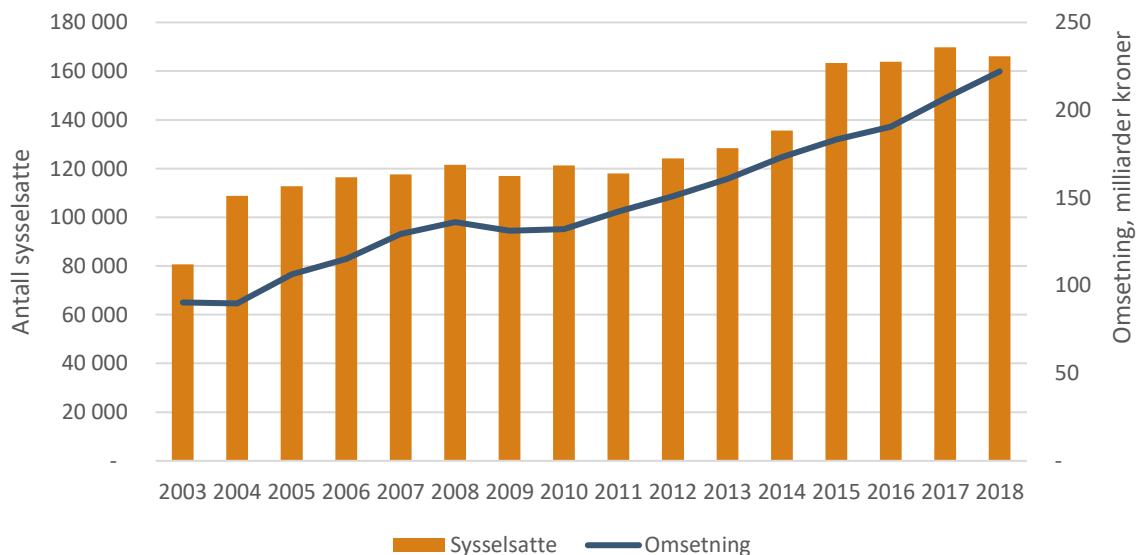
Som vist i figuren går en fjerdedel av bedriftene med underskudd i 2018. Dette er tilsvarende lik andel som for prosessindustrien. Som følge av år med betydelig økning i inntekter har bedriftene gjennomgående relativt god økonomi, og står relativt godt rustet til å møte et mulig fall i etterspørselen som følge av krisen vi står i. Mer detaljert informasjon om hvor godt rustet næringen er for et potensielt inntektsfall i kapittel 3.

1.3.4 Reiseliv

Det norske reiselivet er innrettet mot å betjene både norske og utenlandske kunder. Næringen inkluderer innholdstjenester (mat og drikke, opplevelser, aktiviteter) og transport. De utenlandske kundene utgjør en viktig del av næringens inntektsgrunnlag, og stod for om lag en fjerdedel av næringens samlede omsetning i 2018. Rundt 30 prosent av de kommersielle overnattinger var fra utenlandske gjester.

Reiselivsnæringen har opplevd en markant vekst i omsetning siden 2003. Som vist i Figur 13 har omsetningen i næringen økt fra omkring 90 til 222 milliarder kroner i 2018. Dette tilsvarer en vekst på i overkant av 145 prosent.

Figur 13: Historisk utvikling i omsetning (i mrd. kroner) og sysselsetting i reiselivsnæringen fra 2003 til 2018. Kilde: Menon Economics 2020

Delvis drevet av en betydelig depresiering av kronen etter oljeprisfallet i 2014, har næringen opplevd en markant økning i inntekter fra utlendinger. Selv om inntektene fra utenlandske turister er signifikante, er imidlertid det innenlandske konsumet av reiselivstjenester viktigst.

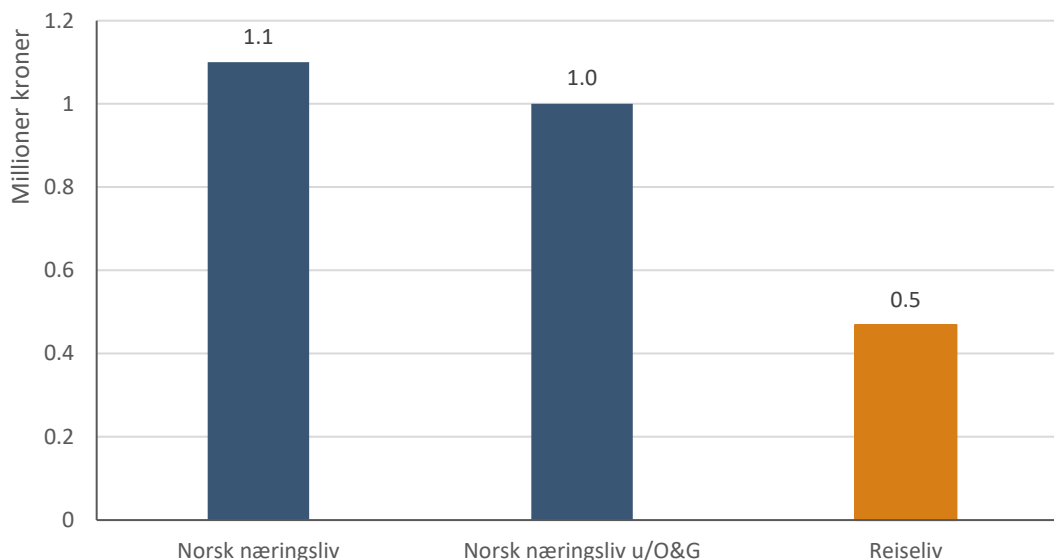
Reiselivsnæringens samlede omsetning var, ifølge Menon Economics, 225 milliarder kroner i 2018, hvorav 106 milliarder i innholdsbransjene (overnatting, servering og aktiviteter/kultur) og resten i transport og formidlings-tjenester. Tilreisende står for drøyt halvparten av denne omsetningen, mens lokalbefolkningens eget forbruk av serverings- og opplevelsestjenester utgjør resten. Utenlandske turister står for ca. en tredjedel av de tilreisende sitt forbruk, det vil si om lag 22 milliarder kroner i eksportinntekter i 2019.⁴ I tillegg kommer utenlandske turist

⁴ SSB Satellittregnskap for reiseliv.

kjøp av blant annet transporttjenester og butikkhandel. Ifølge SSB utgjør eksportinntektene fra utenlandske turister 50 milliarder kroner i 2019.

I motsetning til de andre eksportrettede næringene, er reiselivsnæringen mindre produktiv enn norsk næringsliv generelt. Figur 14 viser verdiskaping per ansatt i reiselivsnæringen i 2018 sammenlignet med norsk næringsliv generelt og norsk næringsliv uten olje og gass. I reiselivsnæringen var dette tallet på 0,5 i 2018.

Figur 14: Verdiskaping per ansatt i millioner kroner i norsk næringsliv generelt, norsk næringsliv uten olje og gass, og i reiselivsnæringen i 2018. Kilde: Menon Economics 2020

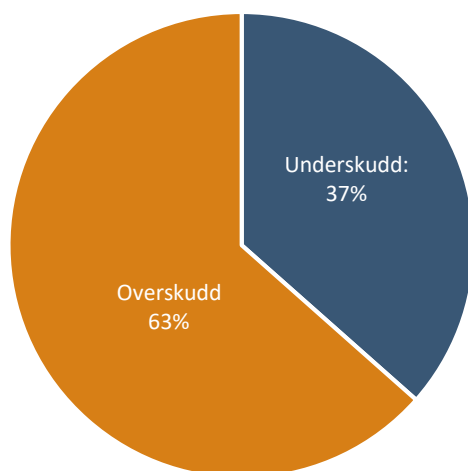

Som vist i figuren over er produktiviteten i reiselivsnæringen halvparten så høy som i norsk næringsliv generelt. Produktiviteten har vært på et relativt stabilt nivå siden 2003, med en gjennomsnittlig arbeidsproduktivitet i perioden på 0,4. Reiselivsnæringen utmerker seg ved å være arbeidsintensiv, og mange av jobbene kan utføres av personer med liten eller ingen formell utdanning. I tillegg er arbeidsplassene spredt over hele landet og fordelt på mange små bedrifter. Selv om reiselivsnæringen har lav produktivitet sammenlignet med annet norsk næringsliv, er produktiviteten høyere i Norge enn i de aller fleste andre land.⁵

Figur 15 viser andel bedrifter som går med underskudd i reiselivsnæringen i 2018.

⁵ Se Menon-publikasjon nr. 3/2015: Verdiskapingsanalyse av reiselivsnæringen i Norge – utvikling og fremtidspotensial.

Figur 15: Andel bedrifter som går i underskudd i reiselivsnæringen i 2018. Målt i årsresultat. Kilde: Menon Economics 2020

Til tross for betydelig økning i inntekter de senere år, går nærmere 40 prosent av bedriftene med underskudd i 2018, som vist i figuren over. Dette er tilsvarende lik andel som for maritim og offshore leverandørindustri. Mer om hvor godt rustet næringen er for et inntektsfall i kapittel 3.

I tillegg til at en stor andel reiselivsbedrifter gikk med underskudd i 2018 er soliditeten i næringen generelt lav. 27 prosent av reiselivsbedriftene på Vestlandet hadde negativ egenkapital ved inngangen til 2019, og ytterligere 26 prosent hadde en egenkapitalandel på mindre enn 20 prosent. Det er ingen grunn til å tro at situasjonen er annerledes i resten av landet. Dette innebærer at bedriftene i reiselivsnæringen i liten grad har finansielle muskler til å tåle et inntektsbortfall. De er derfor mer konkursutsatte enn i de fleste andre næringer.

2 En økonomisk «korona-krise»

Etter mer enn 80 000 smittede og 6 000 døde, har SARS-CoV-2 («koronaviruset») nådd store deler av Asia, Europa og Nord-Amerika. Dette har resultert i at WHO tidligere i mars erklærte at spredningen av viruset nå utgjør en pandemi. Det er mange faktorer ved sykdommen utløst av viruset – COVID-19 – som fortsatt er ukjent. Dette gjelder bl.a. smittefaren (den såkalte R_0 som indikerer forventet ekstra antall smittetilfeller per smittede person), varighet og betydning av årstider og temperatur. Etter et betydelig utbrudd i Italia som har ført til et enormt press på helse-systemet, har de fleste vest-europeiske og nord-amerikanske land lagt kraftige føringer på karantene av smittede og tiltak for å minimere sosialt samvær. Den samlede effekt på folks adferd i store deler av den vestlige verden har vært større enn noen gang tidligere i fredstid. Selv om tiltakene som ble rullet ut over Europa i begynnelsen av mars får den ønskede effekt, er det ingen som på nåværende tidspunkt vet om man klarer å stoppe spredningen permanent eller om den samlede spredning utelukkende blir utskutt i tid.

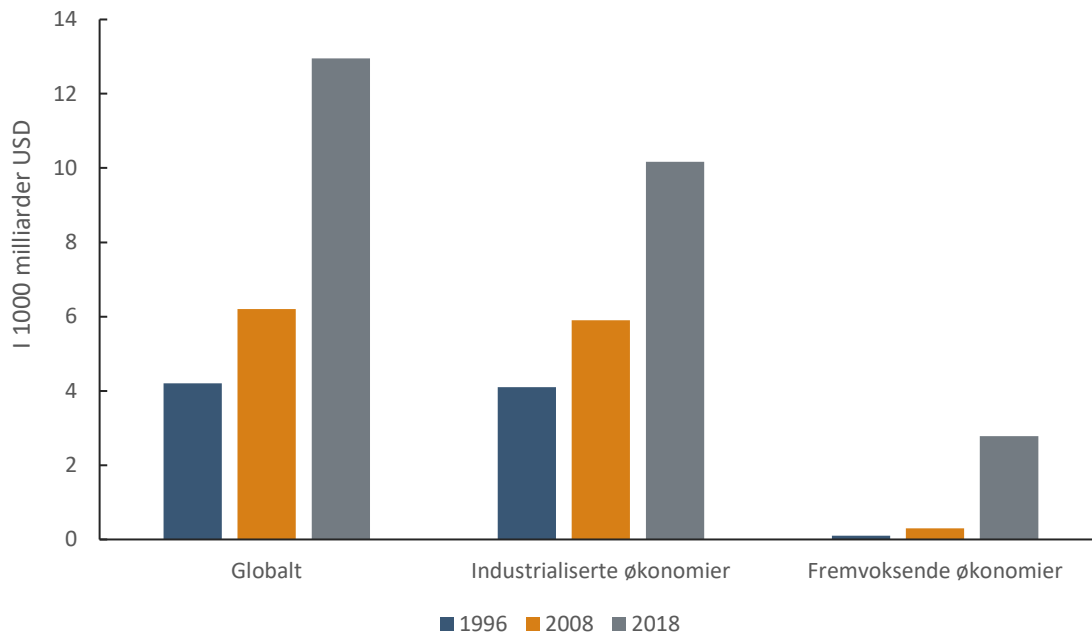
Det er lite tvil om at det verden nå står overfor er den største globale helsekrise i de siste tiårene. Den selvplagte isolasjon har både store menneskelige, store helsemessige og store økonomiske konsekvenser. Det er de sistnevnte konsekvensene som analyseres nærmere i denne rapporten. Nærmere bestemt analyseres effekten for våre fire viktigste eksportnæringer utenom olje og gass.

De økonomiske konsekvenser startet allerede tilbake i januar, da et stort antall kinesiske produksjonsfasiliteter og andre bedrifter måtte stenge midlertidig. Dette har betydd en nedgang i tilbudet av varer og tjenester. Samtidig betyr karantene rundt om i verden en oppbremsing i etterspørselen, noe som i første fase især merkes av restauranter og andre aktiviteter der folk samles på et mindre sted. I tillegg har uenigheter i OPEC i måten man skal møte den reduserte etterspørselen etter olje betydd et drastisk fall i oljeprisen. Nedenfor skisserer vi de økonomiske problemene henholdsvis for tilbudssiden, etterspørselssiden og gjennom oljeprisen.

2.1 Tilbudssiden

Karantene og sykdom betyr at mange arbeidere ikke kan møte opp på arbeidsplassene sine. Som en konsekvens blir det vanskelig å opprettholde det nåværende produksjonsnivå. Samtidig har restriksjoner på eksempelvis reiser betydd at flere selskaper rett og slett ikke har lov til å levere sine tjenester. Denne typen tilbudsrestriksjoner kan ha store konsekvenser for bedrifter. I første omgang går det utover de bedriftene som finansielt sett er dårlig stilt og som er avhengige av inntektene sine til å nedbetale gjeld og andre produksjonsuavhengige kostnader. Som det går frem av Figur 16 nedenfor, har mange amerikanske, europeiske og kinesiske bedrifter i årene siden finanskrisen brukt de historiske lave rentene til å finansiere produksjonseksponering med gjeld.

Figur 16: Samlet bedriftsgjeld i obligasjonslån. Kilde: OECD og Menon Economics

I motsetning til store deler av vanlige vare- og tjenestekostnader er gjeldskostnader i stor grad uavhengige av produksjon, og må således betales selv om bedriften ikke har inntekter. Dette gjelder for så vidt ikke bare gjeld – men også andre faste kostnader som eiendom, som utgjør en stadig større del av utgiftene til mange bedrifter. Hvis produksjonen og inntektsstrømmene ikke kommer tilbake på tilsvarende nivåer innen lenge er det grunn til å frykte at dette vil bety likviditetsskvis og konkurser for flere av bedriftene med høy gjeldsgrad.

Internasjonale data indikerer allerede at Kina har blitt rammet av et alvorlig tilbudssidesjokk. Flere av de kinesiske PMI-indeksene⁶ er på sitt laveste nivå noensinne. Samtidig har både industriproduksjonen og eksporten i Kina siden årsskiftet vist noen av de største fallene over de siste tiårene. Det er grunn til å tro at redusert impuls fra Kina, kombinert med lokal smittespredning og tilsvarende konsekvenser i andre land, vil påvirke produksjonsnivåene i alle de største økonomier over de neste månedene.

Samtidig kan langvarige tilbudssidedrevne kriser resultere i betydelige brudd i internasjonale verdikjeder, særlig dersom krisen rammer ulike steder i ulik grad på ulike tidspunkt. Dette skjer eksempelvis når bedrifter må finne nye leverandører. Mange norske og utenlandske bedrifter har globale verdikjeder som er dypt forbundet. Det betyr at tilbudsrevet fall i produksjonen for en sektor vil betyr færre ordrer for leverandører. På den måten vil en tilbudssidekrise på sikt bli en etterspørselskrise.

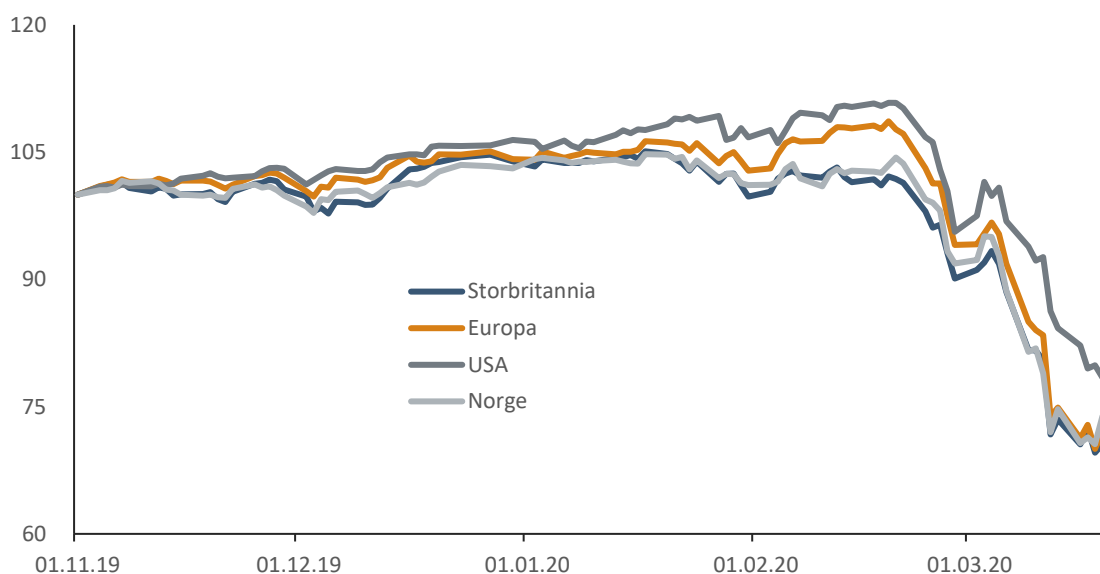
2.2 Etterspørselsiden

Når mennesker er syke, redde og usikre på fremtiden, er det grunn til å tro at deres forbruk vil falle betydelig. Hvis forbrukere hverken kan eller vil dra på kjøpesenteret eller butikken, vil det bety mindre omsetning i butikkene. Når det samtidig hersker betydelig usikkerhet blant bedrifter, vil dette mest trolig bety at investeringsplaner blir droppet eller utsatt. Hvis dette skjer, vil det få betydelige negative ringvirkninger over tid. I første omgang vil det bety lavere vekst og enkelte permitteringer. Men fortsetter det i lengre tid vil nedgangen

⁶ Indeks som indikerer innkjøpssejers syn på fremtiden.

i etterspørselen bety både oppsigelser og konkurser. Det er frykten for dette som har fått globale aksjeindekser til å stupe siden starten av mars.

Figur 17: Utvikling i ulike aksjepriser indeksert til 100. Kilde: Oslo Børs, Wall Street Journal, investing.com, Menon Economics 2020⁷

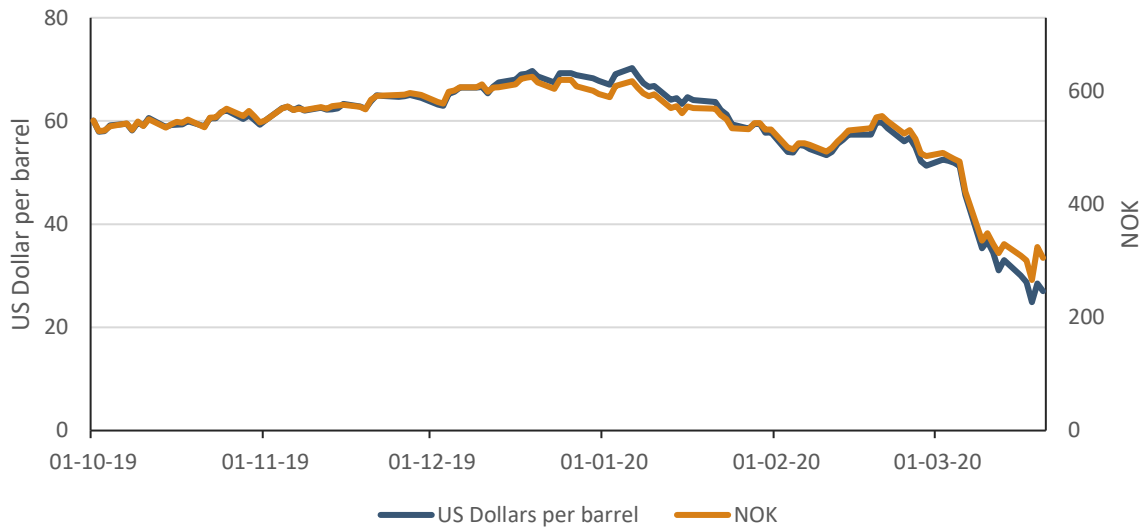
I vanlige etterspørselsdrevne kriser er myndighetenes to viktigste våpen finanspolitikken og renten (pengepolitikken). Under slike tradisjonelle kriser vil ekspansiv økonomisk politikk bidra til mer aktivitet, flere investeringer og flere lån, noe som vil hjelpe til å stimulere den økonomiske veksten. I denne krisen, som i hovedsak er en helsekrise, er dette noe vanskeligere. Den store forskjellen ligger i at i en «normal» økonomisk krise brukes verktøyene til å stimulere aktiviteten i økonomien. Nå er ikke dette nødvendigvis ønskelig, slik at de samme verktøyene i større grad brukes til å støtte bedrifters likviditet, slik at man fremdeles har en tilbudsside når krisen er over og etterspørselen tar seg opp igjen. Dette betyr hverken at myndighetene ikke skal hjelpe med å bremse krisen eller at rentenedsettelse ikke har noen effekt, men at man i denne delen av krisen må forvente at den vanlige makroøkonomiske verktøykassen ikke er like effektiv som den pleier å være.

2.3 Oljepriset

Kina er verdens største kjøper av mange råvarer, fra olje til soyabønner. Da landets økonomi bremses opp i starten av 2020 som følge av koronavirus-restriksjoner betød det en merkbar nedgang i etterspørselen etter olje. Således falt allerede oljeprisen fra rundt 70 dollar fatet i januar 2020 til 50 dollar fatet i februar.

⁷ Denne figuren viser følgende indekser: FTSE100 er en aksjeindeks for de 100 høyest prisede selskapene notert på London-børsen, markert med «Storbritannia» i figuren. STOXX 600 er en aksjeindeks av europeiske aksjer. Denne indeksen er et fast antall på 600 komponenter og representerer små, mellomstore og store selskaper i 17 europeiske land, markert med «Europa» i figuren. SPX (USA), også kalt S&P 500, er en markedsverdivektet indeks basert på de 500 største selskapene på New York Stock Exchange og NASDAQ, markert med «USA» i figuren. OSBEX-indeksen er Oslo Børs' hovedaksjeindeks, markert med «Norge» i figuren.

Figur 18: Utviklingen i oljeprisen (Brent Crude) siden oktober 2019. I USD og NOK. Kilde: Macrotrends, businessinsider, Norges Bank og Menon Economics

Som det går frem av figuren, har oljeprisen falt betydelig. Selv om den norske kronen også har falt kraftig over perioden, er oljeprisen i norske kroner nærmere 50 prosent lavere enn den var ved inngangen til 2020.

Samtidig har ikke OPEC+⁸ klart å bli enige om å forlenge det produksjonskuttet de hadde innført i 2017 for å heve oljeprisen. OPEC-landene krevde at Russland skulle kutte sin produksjon med 1,5 prosent, noe russerne nektet. Følgelig meddelte Saudi-Arabia i de etterfølgende dagene til sine kunder at de både ville øke sin produksjon og senke prisen. Dette resulterte i et fall over natten på nesten 30 prosent til under 30 dollar fatet.

Det ser ut til at en av grunnene til Russlands ønske om å holde oljeproduksjonen sin høy har vært et håp om å skade de amerikanske skiferoljeprodusentene. Dette kan likeledes være en av grunnene til at Saudi-Arabia besvarte Russland med å øke egen produksjon. USAs produksjon, som nå er verdens største, er mye mer sårbar enn den russiske og saudi-arabiske produksjonen av tre grunner. For det første er break-even prisen per fat hos de amerikanske produsentene mye høyere enn i de fleste andre land. For det andre er skiferoljeprodusentene svært gjeldstyngete. Disse to faktorene i kombinasjon betyr at amerikanske produsentene er helt avhengige av høye oljepriser for å overleve. I tillegg til dette er russiske og saudi-arabiske produsentene tett knyttet til staten, noe som betyr at de i større grad kan leve med underskudd i perioder hvis det gir framtidig gevinst. I USA er produsentene mindre og private, og det er samtidig mindre politisk vilje til å holde hånden økonomisk over dem.

Man kan argumentere for at Saudi-Arabia og Russland er best tjent med enten svært høye eller svært lave priser (i en kort periode). Hvis prisene er høye nok (+80 USD fatet) vil petroleumsproduksjon være svært lønnsomt for de to land, og især for Saudi-Arabia vil det bety en betraktelig bedring av sine statsfinanser. Ved lave priser på den andre side, vil det bli ulønnsomt for mange mindre private produsentene (mest nevneverdig i USA og Canada) å produsere og produksjonskapasiteten vil minske betraktelig. På sikt vil dette gi Saudi-Arabia og Russland mulighet for å erobre markedsandeler, hvoretter prisen igjen kan stabiliseres på høyere nivåer. En pris på mellom 45 og 70 dollar fatet er på den måten et mindre attraktivt nivå for de to petroleumsgigantene. I tillegg tillater den politiske situasjonen i både Saudi-Arabia og Russland trolig lavere priser i en lengre periode: I Saudi-Arabia har kronprins Mohammed bin Salman et ønske om å snu økonomien bort fra sin oljeavhengighet. Samtidig har

⁸ «Organization of the Petroleum Exporting Countries» og Russland

Saudi Aramco mest trolig verdens laveste break-even pris. I Russland har man siden produksjonskuttene kanalisert overskuddet på statsbudsjettene over i en «National Wealth Fund». Analyser fra det russiske finansdepartementet peker på at man ved hjelp av dette fondet kan leve med oljepriser på under 30 dollar fatet i 6-10 år. Alt i alt gjør disse to faktorene at det ikke er grunn til å forvente at hverken Vladimir Putin eller Mohammad bin Salman gir seg med det første i denne oljepriskrigen.

Uansett lengden på oljeprisfallet vil det ha asymmetriske effekter på den globale økonomien. Dette betyr at den rammer oljeproduserende land hardt (Norge, Saudi-Arabia, Russland, USA, etc.), mens den har en positiv effekt på realinntekten i oljeimporterende land (EU, Kina og India). Hvor stor del av det samlede fallet i oljeprisen som skyldes lavere etterspørsel fra Kina, hvor mye som skyldes generell usikkerhet og hvor mye som kommer fra Saudi-Arabias nylige produksjonsøkninger er vanskelig å si. Det er imidlertid ingen grunn til å tro at oljeprisen når tilbake på 70 dollar fatet med det første, uansett hvordan spredningen av koronaviruset utvikler seg over de neste månedene. Norske produsenter og offshore leverandører må altså belage seg på noe vanskeligere vilkår over de neste kvartalene.

3 Hvor godt rustet er disse næringene for et inntektsfall?

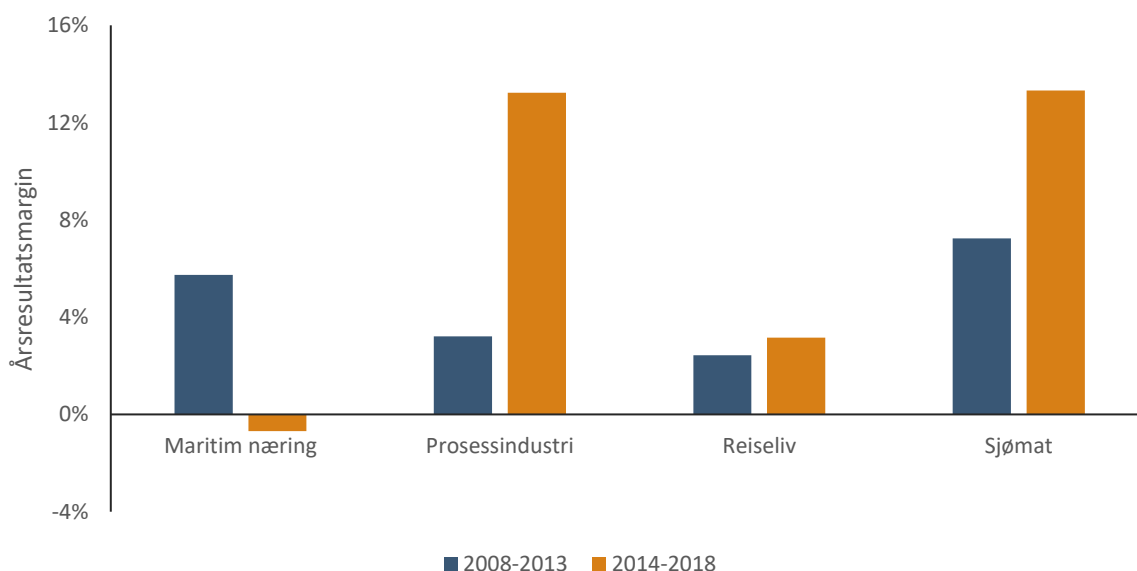
En reduksjon i bedrifters omsetning behøver ikke nødvendigvis å være et samfunnsøkonomisk problem. Hvis fallet rammer bedrifter relativt likt og over en kort periode, vil økonomien raskt bevege seg tilbake i likevekt. Problemene oppstår når omsetningsfallet enten rammer noen bedrifter ekstra hardt eller er vedvarende. I slike situasjoner vil det skje flere ting. For det første vil det potensielt føre til konkurser. Konkurs vil igjen føre til at bedriftenes leverandørkjeder bli brutt. Dersom eksempelvis en oppstrømsbedrift går konkurs, vil det kunne medføre utfordringer i produksjonen, særlig dersom underleveransene er vanskelig å erstatte. Det vil ikke nødvendigvis være mulig å gjenopprette leverandørkjedene etter krisen, og dermed er det ikke sikkert at omsetningen vil vende tilbake til tidligere nivåer med det første.

Få økonomiske modeller klarer å predikere konkurser med noen nevneverdig presisjon. Imidlertid er det en rekke viktige faktorer som korrelerer betydelig med risikoen for konkurs. Av disse er lave profittmarginer, høy gjeldsgrad, negativ egenkapital og lave beholdninger av kontanter og andre likvide investeringer. I avsnittene nedenfor vil vi gjennomgå hvordan de ulike næringene er rustet på disse parametrene.

3.1.1 Lave marginer

Bedrifter som opererer i næringer med lave profittmarginer over tid, er mer sårbare i en situasjon med plutselige fall i inntektene. Kostnadssiden er ofte vanskeligere å skalere raskt. Derfor vil kraftige inntektsfall i næringer med lave profittmarginer ofte føre til negative årsresultat. Figuren under viser gjennomsnittlig resultatmargin for næringene i to perioder.⁹

Figur 19: Utvikling i resultatmargin (årsresultat delt på omsetning) innen de ulike eksportnæringene. Gjennomsnitt over to perioder. Kilde: Menon Economics

⁹ I årsresultatet blir finansinntekt lagt til og finanskostnader trukket fra driftsresultatet. For de fleste bedrifter vil ikke årsresultat og driftsresultat variere stort, men i næringer med stor gjeldsgrad, som maritim næring, er forskjellen betydelig.

Figuren viser at det er betydelige forskjeller mellom eksportnæringene. Figuren tydeliggjør at sjømatnæringen og prosessindustrien har hatt de største resultatmarginene (målt som årsresultat delt på omsetning) de siste fem årene, og er på den måte best rustet til å møte kraftig inntektsfall. For sjømatnæringen har marginen økt med sju prosentpoeng fra 2014 frem til 2018.

Maritim næring er den eneste næringen der resultatmarginen har falt fra den første til den siste perioden. Den negative utviklingen i marginen drives av offshore leverandørindustri, der resultatmarginen har gått fra et snitt på seks prosent til minus tre prosent i henholdsvis første og andre periode. Det kan forklares av kraftig inntektsfall, lavere driftsmarginer og høyere kostnader knyttet til å betjene en stadig voksende gjeld. For de andre segmentene innen maritim har utviklingen vært mer stabil, og til dels positiv. For både deepsea- og nærskipfartrederiene har resultatmarginen bedret seg i den siste perioden.

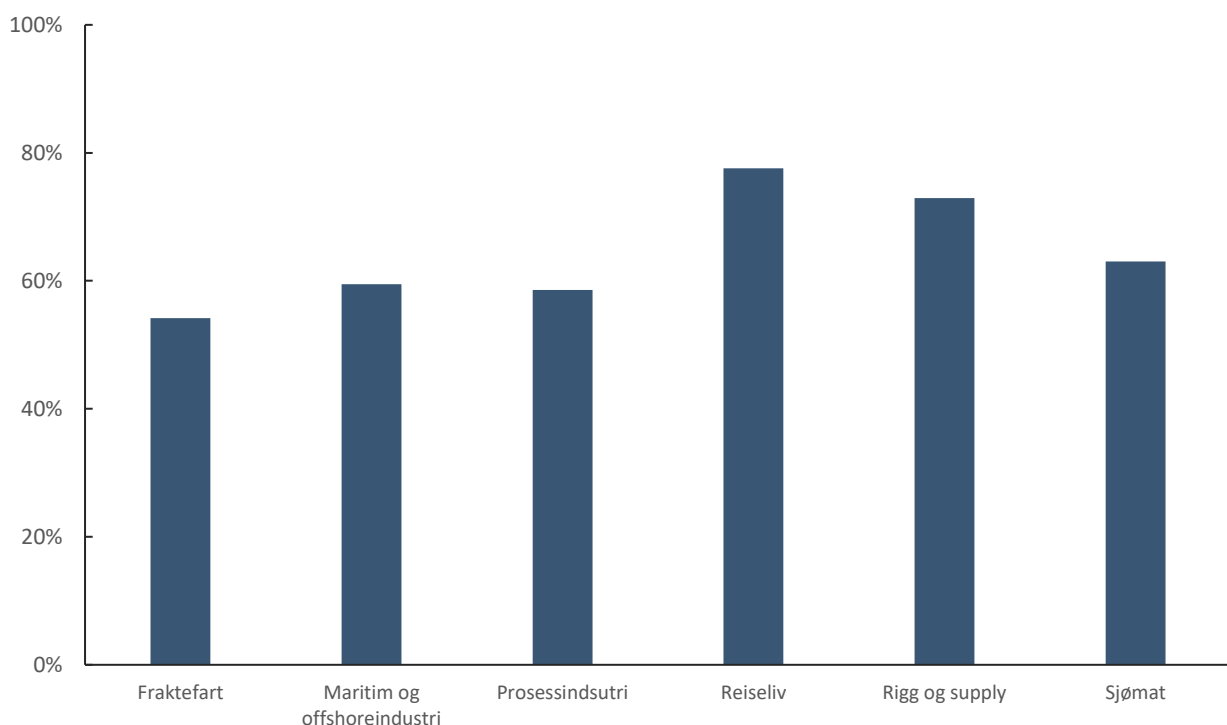
Reiselivsnæringen fremstår også som en av de mest sårbare næringene, med gjennomgående lave marginer.

3.1.2 Gjeldsgrad

For å finansiere investeringer, tar bedrifter som regel opp lån. Dette kan være banklån, obligasjoner eller andre former for gjeld til kreditorer. I motsetning til vare- og tjenestekjøp vil ikke gjeld eller tilhørende rentebetalinger falle i takt med et omsetningsfall. Det betyr at bedrifter som har høy gjeld vil være dårligere stilt under et kraftig omsetningsfall. Både de maritime næringene og prosessindustrien er kapitaltunge. Det betyr at mange av bedriftene har påtatt seg gjeld for å finansiere nødvendige investeringer. Dette stiller altså bedriftene i risikozonen når omsetningen plutselig faller.

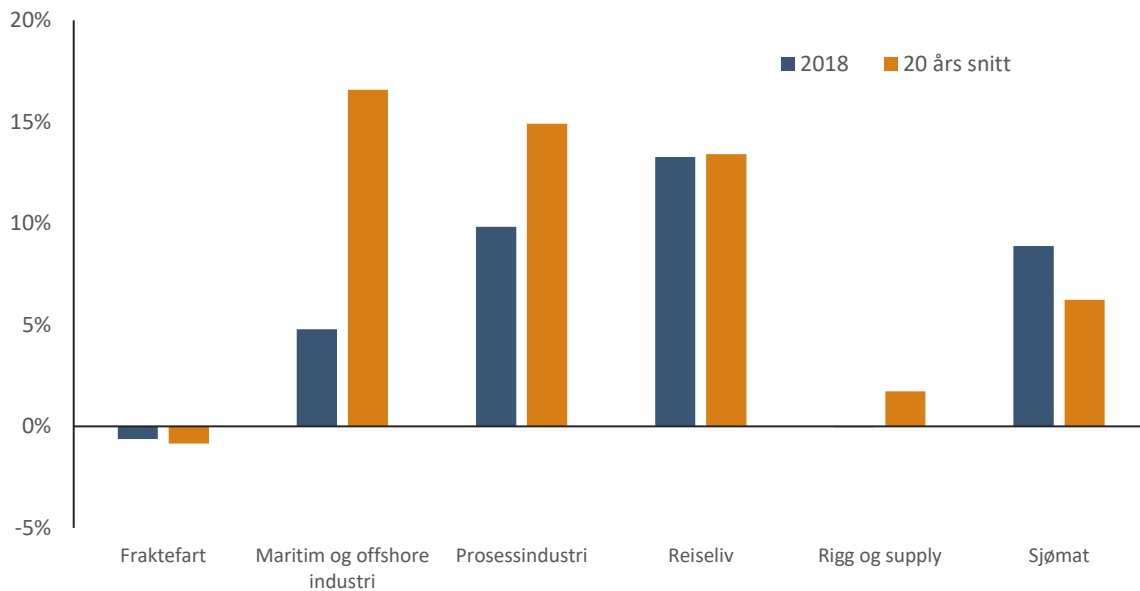
For å illustrere de ulike næringers relative gjeldsbyrde, ser vi først på gjeld som andel av samlede aktiva. Disse tall vises i Figur 20 nedenfor.

Figur 20: Gjelds andel målt som samlet gjeld over samlede aktiva i 2018. Median. Kilde: Menon Economics

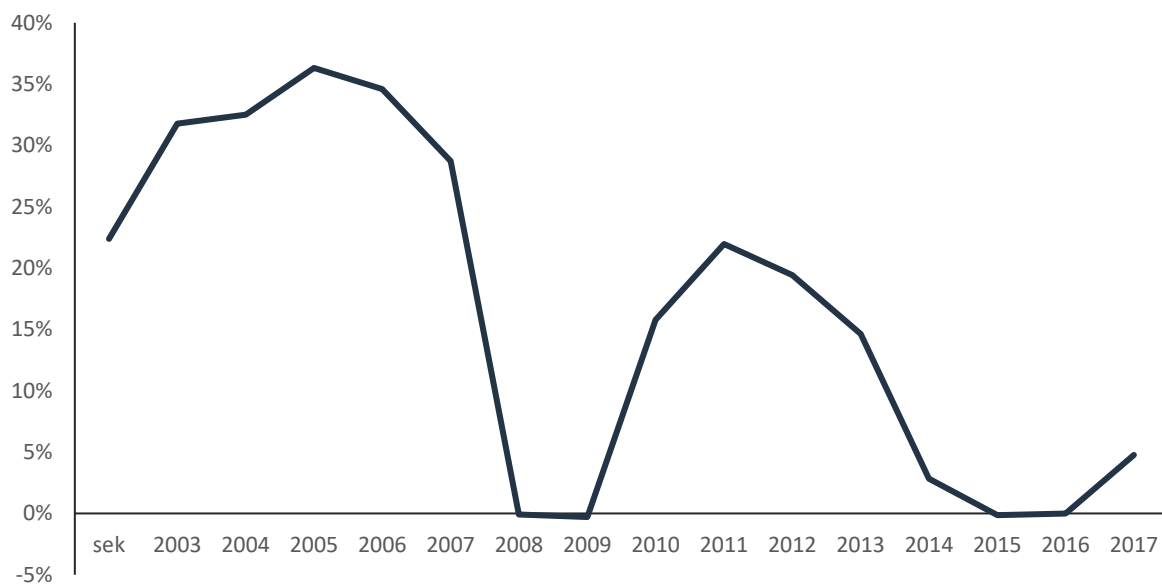
Medianen for norsk næringsliv generelt ligger rundt 65 prosent, og næringene skiller seg altså ikke nevneverdig fra norsk næringsliv. Som nevnt ovenfor sliter imidlertid flere av bedriftene med lave marginer. Det betyr at selv om gjeldsnivået ikke er kritisk høyt kan det være vanskelig for bedriftene å nedbetale gjelden sin. For å illustrere evnen til å betjene gjelden sin, viser vi i Figur 21 driftsresultatet som en andel av samlet gjeld i de ulike næringene.

Figur 21: Driftsresultat (EBIT) som andel av samlet gjeld historisk og for 2018. Median for hver næring. Kilde: Menon Economics

To ting går klart frem av figuren. For det første har noen næringer tilsynelatende veldig lav evne til å nedbetale gjelden sin. Dette gjelder særlig offshoreleverandører, fraktesfart samt rigg og supply. For det andre var gjeldsbetjeningssevnen i 2018 noe lavere enn det historiske snittet. Det er verdt å se nærmere på oljeleverandørenes betjeningssevne over tid for å sammenligne med den situasjon bedriftene sto i før oljeprisfallet i 2014.

Figur 22: Gjeldsbetjeningsevne for offshoreleverandører. Median. Kilde: Menon Economics

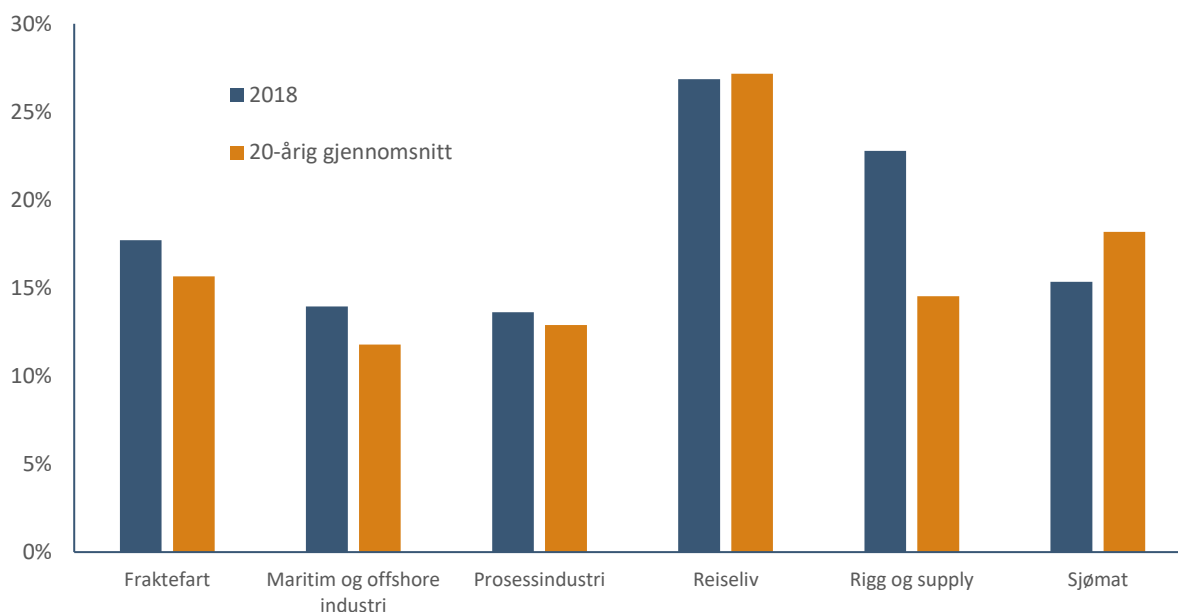

I årene umiddelbart før oljeprisfallet var gjeldsbetjeningsevnen hos oljeleverandørene sterk. Her utgjorde driftsresultatet opp mot 30 prosent av samlet gjeld. Det betyr altså at medianbedriften den gang kunne ha nedbetalt den samlede gjelden sin på en håndfull år. Situasjonen i dag er en helt annen og mer dystert. Næringen har så vidt klart å få positivt driftsresultat, og står nå foran en nytt fall i oljeprisen der et omsetningsfall trolig vil ramme mange av bedriftene hardt.

3.1.3 Egenkapital

Hvis bedrifter har negativ egenkapital er verdien av bedriftens samlede eiendeler mindre enn den gjeld bedrifter har overfor kreditorer. I denne situasjon vil det være vanskelig å overleve på sikt. I Figur 23 viser vi andelen av bedriftene i de ulike eksportnæringer som har negativ egenkapital og hvordan det har utviklet seg over tid.

Figur 23: Andel bedrifter med negativ egenkapital ved inngangen til 2019 og i gjennomsnitt i perioden 1998 til 2018. Kilde: Menon Economics

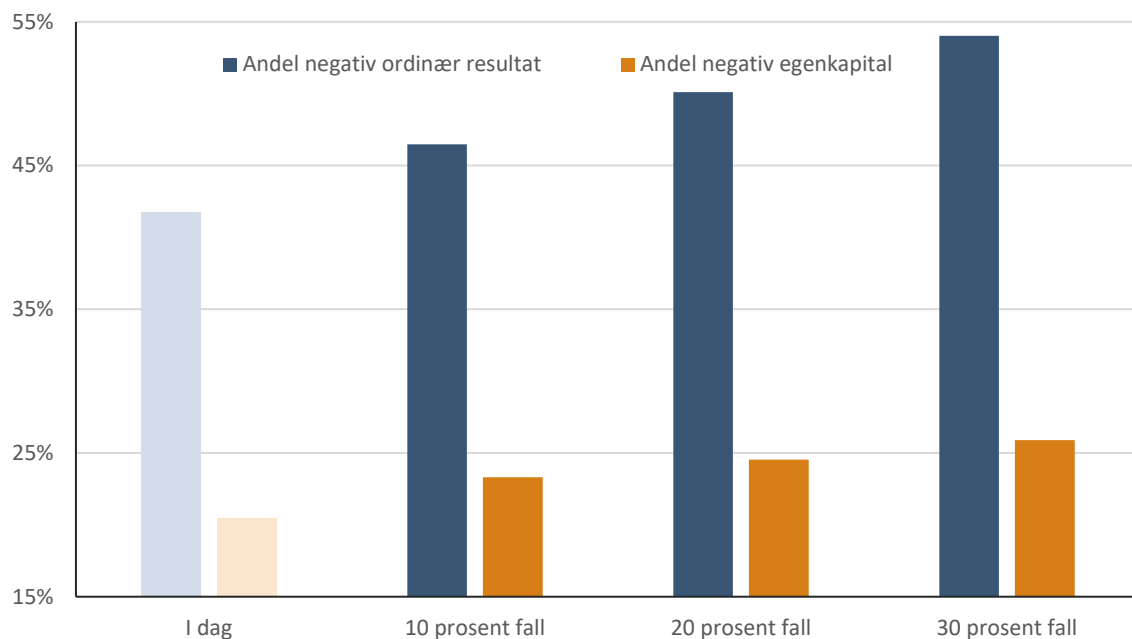
Som det går frem av figuren er andelen av bedrifter som har negativ egenkapital høyest i reiselivet. At andelen har vært like høy historisk, viser at dette er en strukturell egenskap ved næringen som i stor grad skyldes at reiseliv domineres av små bedrifter.¹⁰ Ellers er bildet som illustreres i figuren at andelen av bedrifter med negativ egenkapital er nær sitt historiske nivå. De tre næringer som er høyere enn sitt historiske nivå er de tre næringer vi identifiserte som å ha lav gjeldsbetjeningsevne ovenfor, nemlig oljeleverandører, maritim industri og fraktefart.

Som nevnt er det vanskelig å anslå hvor mange bedrifter som vil gå konkurs. Prediksjoner vanskeliggjøres også av at myndighetene kan gripe inn med tiltak for å unngå konkurs. Under forutsetning om fravær av ytterligere tiltak har vi simulert hva et omsetningsfall på henholdsvis 10, 20 og 30 prosent vil bety for andelen av bedrifter med negativ egenkapital.¹¹ Resultatene er presentert i Figur 24 nedenfor.

¹⁰ Disse følger ofte forenklede regnskapsregler, som betyr at de har mindre presise tall på aktiva-siden av sin balanse.

¹¹ Omsetningsfallet treffer i simuleringen asymmetrisk. Vi bruker en Monte Carlo-tilnærming der omsetningsfallet modelleres som en normalfordeling med parametere bestemt av utviklingen i finanskrisen og oljeprisfallet 2014-2016. Vi legger til grunn at bedriftenes vare- og tjenestekjøp faller proporsjonalt med omsetningen. De samlede lønnskostnader faller med 50 prosent av fallet i omsetningen. Finanskostnader og avskrivninger er lik det siste år med tilgjengelig regnskap. Resultatene i figuren simulert 10 000 ganger.

Figur 24: Simuleringsresultater. Andelen av bedrifter i eksportnæringene med negativt resultat og egenkapital. Basert på 10 000 modellsimuleringer. Kilde: Menon Economics

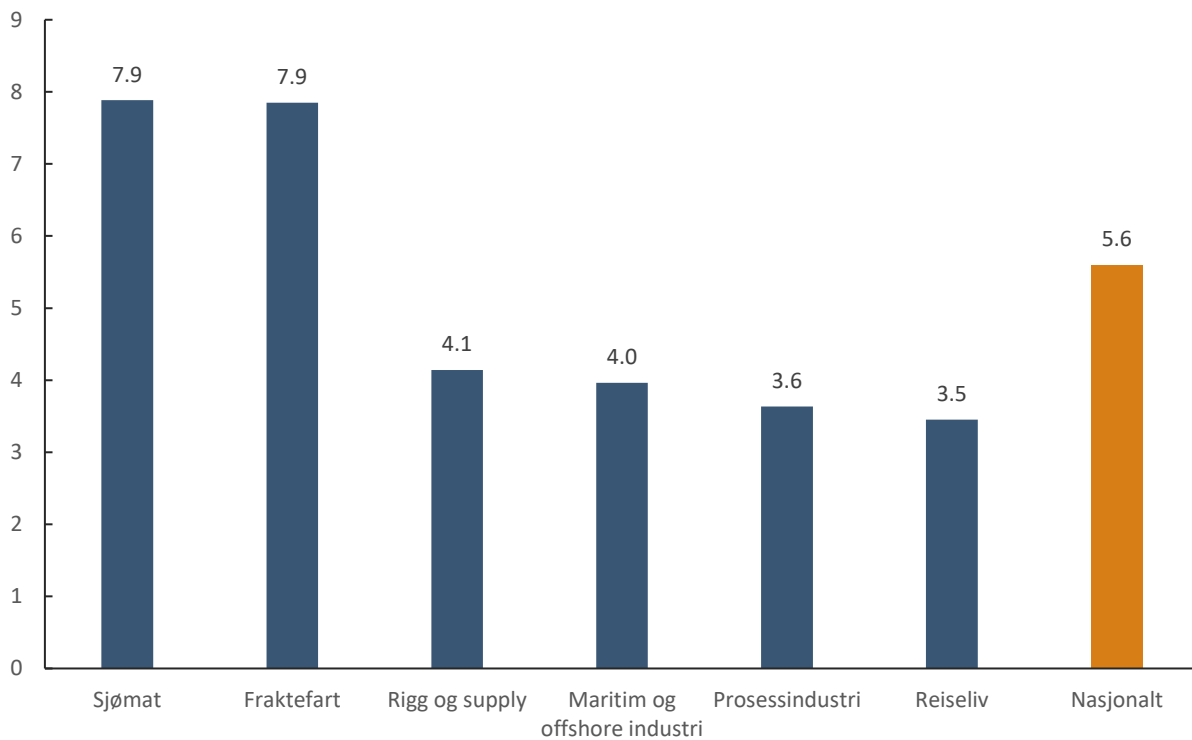

Som illustrert i figuren peker modellen på en oppgang i andelen av bedrifter med negativt ordinært resultat på opptil 10 prosentpoeng ved et omsetningsfall på 30 prosent. Flere bedrifter vil klare å absorbere dette i egenkapitalen, men for rundt 5 prosent av bedriftene vil det bety at de går fra positiv til negativ egenkapital, noe som utvilsomt vil bety større risiko for konkurs i eksportnæringene.

3.1.4 Likviditetsreserver

Som redegjort for tidligere er det sannsynlig at den forestående krise byr på en midlertidig periode med betydelig fall i omsetningen. For å minimere det tapet i en slik situasjon er det nødvendig å ha en god likviditetsposisjon. For å visualisere dette har vi utregnet hvor mange måneder medianbedriften i de ulike næringer kan fortsette å betale lønn uten ytterligere omsetning. Resultatene er vist i Figur 25.

Figur 25: Antall måneder medianbedriften i ulike næringer kan dekke lønnskostnader med nåværende cashbeholdninger.
Kilde: Menon Economics

Som det går frem av figuren er de fleste av næringene noe under det nasjonale snittet. Særlig er resultatene faretruende for oljeleverandører og reiselivsnæringen der vi i alle scenarioene ser for oss store fall i omsetningen. Vi forventer imidlertid at særlig reiselivsnæringen blir hjulpet betydelig av regjeringens lempelse av permitteringsregler, som har gjort det mye mer attraktivt å permittere ansatte. Alle næringer vil imidlertid ha finansielle kostnader som vil løpe uavhengig av lønnskostnader.

4 Tre scenarier for økonomisk utvikling

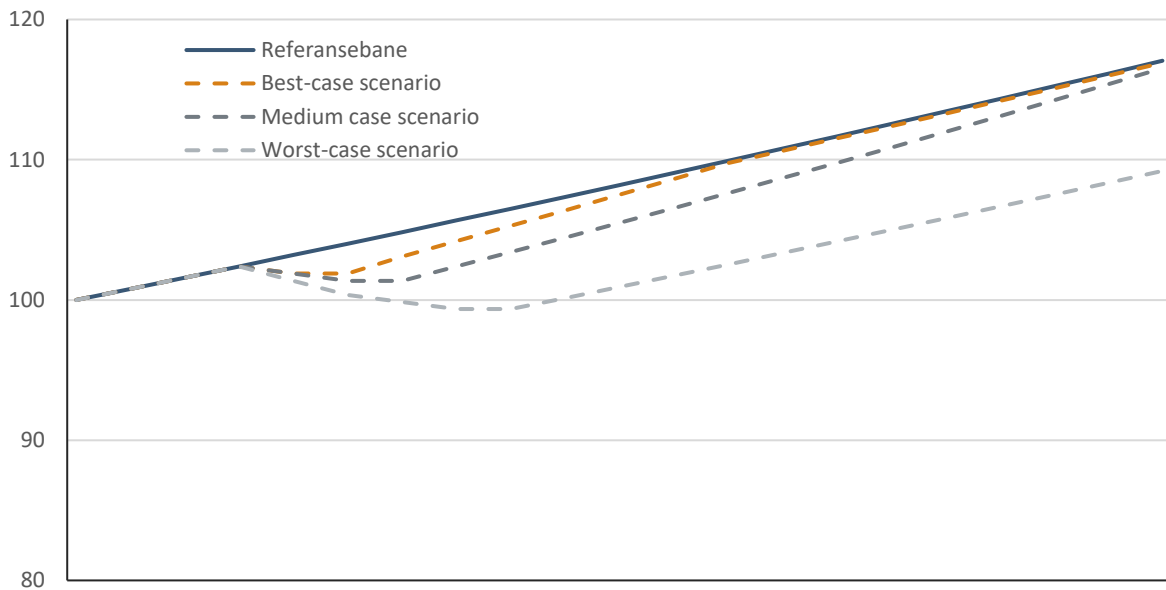
Makroøkonomiske framskrivninger er notorisk vanskelige og upresise. En nasjons økonomi er et komplekst system som blir påvirket av et helt hav med ulike faktorer. Å forstå alle sammenhenger i økonomien og derfra regne seg frem til utviklingen over tid, med noen nevneverdig troverdighet, er et problem for selv de flinkeste økonomer. Samtidig er vi i en krise som ikke ligner noen andre kriser verden har stått overfor før. Det er særlig tre elementer som ytterligere vanskeliggjør en analyse og en framskrivning av den økonomiske utviklingen de kommende måneder og år:

- Uvissheten om koronavirusets dødelighet og spredningshastighet
- Det er vanskelig å skille mellom effektene som kommer fra henholdsvis koronaviruset og fra oljeprisfallet.
- Mangel på sammenlignbare kriser: Den globaliserte verden har aldri stått i en lignende pandemi. Hvordan dette slår ut i den økonomiske utviklingen avhenger av både sykdomsforløpet som følge av viruset og av ulike myndigheters helsemessige og økonomiske tiltak.

Selv om det viser seg å være vanskelig å gi et presist estimat på BNP-veksten kvartalsvis, betyr ikke det at økonomiske framskrivninger er verdiløse. I denne rapporten er målet å belyse potensielle effekter av den økonomiske krisen vi er midt oppe i. Målet med rapporten er altså ikke å spå hvordan driverne bak krisen kommer til å utvikle seg, men heller å si noe om hvordan konsekvensene av ulike utviklinger vil kunne komme til å se ut. Vi mener at dette gjøres best ved å utarbeide tre scenarier, basert på ulike antakelser om utviklingen i pandemien, oljeprisen og økonomiske tiltak. På den måten kan vi illustrere *hvor alvorlig det kan bli*, uten å komme med spesifikke anslag på den framtidige utviklingen.

I det best mulige scenarioet får vi en såkalt V-formet resesjon der de to neste månedene vil være preget av lavt forbruk og permitteringer, men hvor vi over sommeren vil se et raskt «*bounce-back*» til normale tilstander. I «medium case» scenarioet vil sykdommen trekke lenger ut, noe som betyr flere permitteringer, oppsigelser og bedrifter som går konkurs. I slutten av 2020 eller starten av 2021 vil økonomien gradvis ta seg opp og nå det produksjonsnivået man ellers ville ha nådd dersom krisen ikke hadde kommet. I det siste scenario vil vi se en «L-formet» krise, der den helsemessige og økonomiske krisen blir så dyp at den påvirker samfunnet på lang sikt. Norge ender dermed i en lavere likevekt der produksjonen er på et permanent lavere nivå. Figur 26 viser en stilisert versjon av de tre resesjonstypene.

Figur 26: Stiliserte scenarier. Figuren er ment for å illustrere ulike typer av resesjoner. Kilde: Menon Economics

Det er viktig å bemerke at effekten av koronakrisen og oljeprisen antas å ha ulik tidspersistens. Der koronaviruset antas å ha en mer lammende effekt mens det pågår, for deretter å gradvis returnere tilbake til normalen, vil oljeprisfallet sannsynligvis påvirke etterspørselen mer langsiktig systemisk. Ettersom det tar betydelig tid fra beslutning om bygging av en olje- og gassinstallasjon til den faktisk begynner å produsere, er det de langsiktige oljeprisforventningene som styrer beslutningen. En reduksjon i oljepris nå skal altså ikke ha nevneverdig betydning for den langsiktige oljeprisforventningen hvis ingenting annet er endret. Samtidig ser vi at olje- og gasselskapenes investeringer korrelerer sterkt med oljeprisen. Dette er en indikasjon på at deres langsiktige oljeprisforventninger i stor grad lar seg styre av nåværende pris. Det plutselige fallet i oljeprisen vil også medføre at olje- og gasselskapene trolig vil legge inn en større sikkerhetsmargin i sine fremtidige forventninger. Forventninger om at priskrig også kan oppstå i fremtiden kan medføre at selskapene blir noe mer risikoaverse. Oppsummert betyr dette at der koronakrisen i større grad antas å være en alvorlig, forbigående krise, vil oljeprisfallet føre til permanent lavere prisforventninger med mer varige effekter.

4.1.1 Scenario 1: Kortvarig krise

I scenario 1 ser vi for oss en krise som er overstått på få måneder. I dette scenarioet vil spredningen av koronaviruset være saktere enn det de epidemiologiske studiene på nåværende tidspunkt peker på. Samtidig vil både tiltak fra norske og utenlandske myndigheter fungere etter planen og smittefaren vil bli betydelig redusert. Denne utviklingen vil sikre en gradvis, men relativ rask oppsving i aktiviteten i økonomien i løpet av sommeren 2020. Industriproduksjonen og privat konsum tar seg raskt opp i både Asia, Europa og USA. Denne utviklingen betyr en oppgang i aksjepriser og en nedgang i kapitalkostnader.

I et slikt scenario vil regjeringens økonomiske hjelpepakke sikre at få norske bedrifter har gått konkurs. Selv om mange ansatte, særlig innen handel og reiseliv, vil bli permittert i mars og april, vil dette resultere i få oppsigelser. Etter en kort oppgang vil arbeidsledighetsraten rask gjenfinne et nivå på mellom 3,5 og 4 prosent. Ettersom strukturene i økonomien ikke har endret seg nevneverdig, vil vi på høsten få en rask tilbakegang i produksjon til

nivået før krisen. Samtidig vil noen næringer, som eksempelvis reiselivsnæringen, oppleve en stor ordreinngang når etterspørsel tar seg betydelig opp.

I scenarioet legger vi til grunn at oljeprisen i løpet av analyseperioden tar seg opp til et nivå mellom 50 og 60 dollar fatet. Da OPEC+ samarbeidet brøt sammen, falt oljeprisen markant. Saudi-Arabia gikk aktivt inn og både økte sin produksjon og solgte sin olje 8 dollar billigere enn avtalt til flere europeiske kunder. Om merproduksjonen fjernes og produksjonen stabiliseres på et lavere nivå, vil oljeprisen raskt stige. Etterspørselen vil også stige hurtig tilbake til tidligere nivåer, dersom den globale veksten raskt henter seg inn.

4.1.2 Scenario 2: Lengre krise

I scenario 2 er utviklingen noe mer negativ enn i scenario 1. I scenarioet ser vi for oss at spredningen av koronaviruset fortsatt vil ha stor påvirkning på samfunnet ut 2020. Dette kan både skje gjennom at hverdagen fortsatt domineres av sosial isolasjon eller der en bedring over sommeren erstattes av en «andre smittebølge» i løpet av høsten. Myndighetens tiltak vil fungere i noen grad og helsevesenets kapasitet vil ikke sprenge.

Den lengre smitteperioden internasjonalt vil bety at frykt for og tiltak mot korona vil fortsette å ha betydelig innvirkning på global økonomisk vekst. I de måneder Wuhan-regionen i Kina var nedstengt falt Kinas industriproduksjon over 10 prosent, mens eksporten falt 17 prosent – det største fallet noen gang. Denne typen nedgang for enkelte sektorer og land vil fortsette å dominere verdensøkonomien i 2020. Dette vil bety et fall i den globale BNP-veksten til mellom 0 og 1 prosent. For verden samlet tilsvarer dette nivåer man så i finanskrisen i 2008 og 2009.

Fallet i den globale etterspørselen vil ha negative ringvirkninger på de norske eksportnæringer. Dette vil komme i tillegg til betydelig produksjonsnedgang i de innenlandske næringer drevet av karantener og sosiale isoleringstiltak. I første omgang vil regjeringens økonomiske tiltak bidra til å opprettholde en rekke bedrifter. På sikt vil imidlertid et stigende antall bedrifter ha vanskeligheter med å overholde sine finansielle forpliktelser. Permitteringer vil bli til oppsigelser. Arbeidsløsheten vil stige inn i høsten og nå nivåer sett i finanskrisen i 2008 og 2009. Oppsigelser og konkurser vil begynne å ha effekt på leverandørkjeder og eksisterende kundeforhold i økonomien og dermed vil det kunne ta flere år før vi når produksjonsnivået som økonomer hadde spådd i starten av 2020. Dette utgjør betydelig tapt verdiskaping. Den økonomiske veksten i norsk økonomi vil falle fra om lag 2 prosent i referansebanen til mellom 0 og 1 prosent i 2020, der mesteparten av veksten drives av en økning i offentlig konsum.

I dette scenario legger vi til grunn en utvikling i oljeprisen i tråd med terminprisene. Disse peker i skrivende stund (ultimo mars 2020) på en sakte oppgang til rundt 37 dollar i 2022. Dette vil i så fall bety at både operatører og offshore leverandører står foran en vanskelig situasjon. Utbygginger som var lønnsomme med en høyere oljepris enn dette nivået vil trolig utsettes.¹²

4.1.3 Scenario 3: Dypere og lengre krise

Scenario 3 er det scenario der økonomien rammes aller hardest. Her fortsetter smittespredningen i dagens tempo inn i høsten 2020. Samtidig legger vi til grunn at myndighetens tiltak fungerer dårligere enn forventet. Videre vil spredningstallet (R_0) fortsette å være høyt, mens hverken kur eller vaksine blir utviklet med det første.

¹² Beslutninger om investeringer vil baseres på forventninger om oljepris i et 10 til 20 års perspektiv. Samtidig ser vi at det er sterk korrelasjon mellom oljeselskaperens langsiktige oljeprisforventninger og dagens prisnivå.

Samtidig vil spredningen igjen blusse opp i både Kina og Sør-Korea. I dette scenario vil mellom 50 og 75 prosent av den norske befolkningen bli smittet og vi når langt inn i 2021 før smittefaren sakte avtar. Det betyr at koronaviruset vil holde mange hjemme på hjemmekontor, og mange butikker og bedrifter vil ha vanskeligheter med å holde åpne. Samtidig vil frykten for korona bety permanente adferdsendringer hos konsumenter, og det vil være mindre utenlandsreiser, arrangementer og annet. Med andre ord, både viruset i seg selv og frykten for å bli smittet vil gjøre at aktiviteten i økonomien over de neste to år vil endre seg markant.

Konkurser og brutte verdikjeder internasjonalt vil bety en permanent nedgang i globaliseringshastigheten. Selv etter at smittefaren avtar vil mange bedrifter ha gått konkurs, og det vil for de overlevende bedriftene kunne oppleves vanskelig å skaffe komponenter og annen input. Opplevelsen av at «verden stenger ned» vil føre til økt økonomisk nasjonalisme der både virksomheter og regjeringer setter en premie på innenlandske produksjonskapabiliteter. Som en konsekvens vil man i tillegg oppleve en nedgang i produktivitet på mellomlang sikt. I tillegg til den mer mellomlange og langsiktige effekt som vil plassere oss i en permanent lavere likevekt, vil effekten på kort sikt være et abrupt fall i global verdiskaping, enda verre enn i scenario 2. I finanskrisen i 2008 og 2009 falt global BNP-vekst til rundt 0. Dette skjuler imidlertid at fallet i BNP i de såkalte industrialiserte land var på mellom 3 og 4 prosent, og at det var fremvoksende økonomier (Kina, India, Brasil og andre) som holdt veksten oppe. Siden har vekstratene i fremvoksende og industrialiserte økonomier nærmet seg noe. I kombinasjon med at denne krisen i høyere grad enn finanskrisen rammer hele verden, vil det bety en nedgang i globalt BNP på mellom 1 og 4 prosent.

Samlet sett vil vi trolig få en oppgang i ledigheten til nivåer på mellom 6 og 10 prosent. Norske banker er robuste og godt kapitalisert, men de store endringer vil på sikt få betydning for deres lønnsomhet og kapitalisering. Dette vil få en smitteeffekt over på resten av den finansielle sektor, noe som vil introdusere ytterligere usikkerhet til samfunnsøkonomien og forverre situasjonen.

I dette scenario legger vi til grunn at oljeprisen holder seg rundt 20 og 30 dollar fatet. Dette vil gjøre den økonomiske situasjonen vanskelig for norske operatører og offshore leverandørindustri. Offshore leverandørindustri vil ikke bare bli rammet av en nedgang i investeringer på norsk sokkel, men også i andre viktige land, inklusiv UK, Brasil, USA og Angola. En reduksjon i omsetning for norsk offshore leverandørindustri på mellom 30 og 50 prosent er ikke urealistisk.

4.2 Effekten på sysselsetting i eksportnæringene

Vi vil i dette kapitlet estimere effekten av de tre scenarioer på sysselsetting. Dette gjøres gjennom økonomiske analyser av sammenhengen mellom inntektsfall og sysselsetting i norske bedrifter i tidligere kriser. Før vi kommer inn på hvordan krisen vil påvirke sysselsettingen, vil vi først presentere hvordan omsetningen utvikler seg i de tre scenarioene.

4.2.1 Utvikling i inntekter

Den økonomiske utviklingen i de tre scenarioene vil slå hardt ut i de eksportrettede næringenes inntekter. Resultatene av rapportens analyser for omsetningsutvikling over de neste 4 årene er vist i tabellform nedenfor.

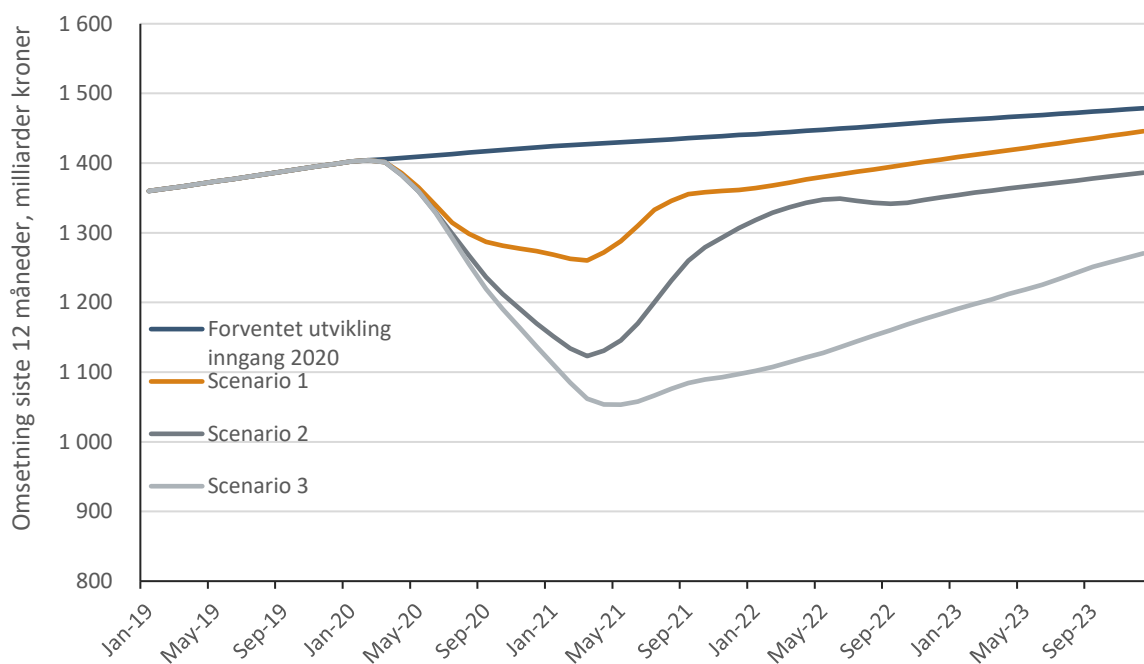
Tabell 1: Omsetningsfall i de tre scenarioene henholdsvis 2020 og 2021-2023. Kilde: Menon Economics

	Omsetningsendring i 2020			Gjennomsnittlig årlig vekst 2020-2023		
	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3
Fraktefart	-1%	-4%	-7%	2%	1%	1%
Maritim og offshore industri	-10%	-14%	-17%	-1%	-4%	-5%
Prosessindustri	-10%	-15%	-15%	1%	1%	-1%
Reiseliv	-20%	-43%	-52%	2%	2%	-2%
Rigg og supply	-11%	-16%	-19%	-2%	-5%	-7%
Sjømat	-4%	-12%	-12%	2%	2%	0%

Utover et generelt omsetningsfall viser Tabell 1 at det er betydelig forskjell mellom næringer samt mellom kort og lang sikt. Alle næringer rammes hardt i 2020, men reiselivsnæringen blir spesielt hardt rammet, med et predikert omsetningsfall på helt opp til 50 prosent i scenario 3. For reiseliv vil veksten ta seg noe opp i 2021-2023, akkurat som den vil for prosessindustrien og sjømatnæringen. For rigg og supply og maritim offshoreindustri er bildet i 2021-2023 noe mer dystert, siden den lave oljeprisen vil fortsette å gi negative vekstimpulser i hele analyseperioden.

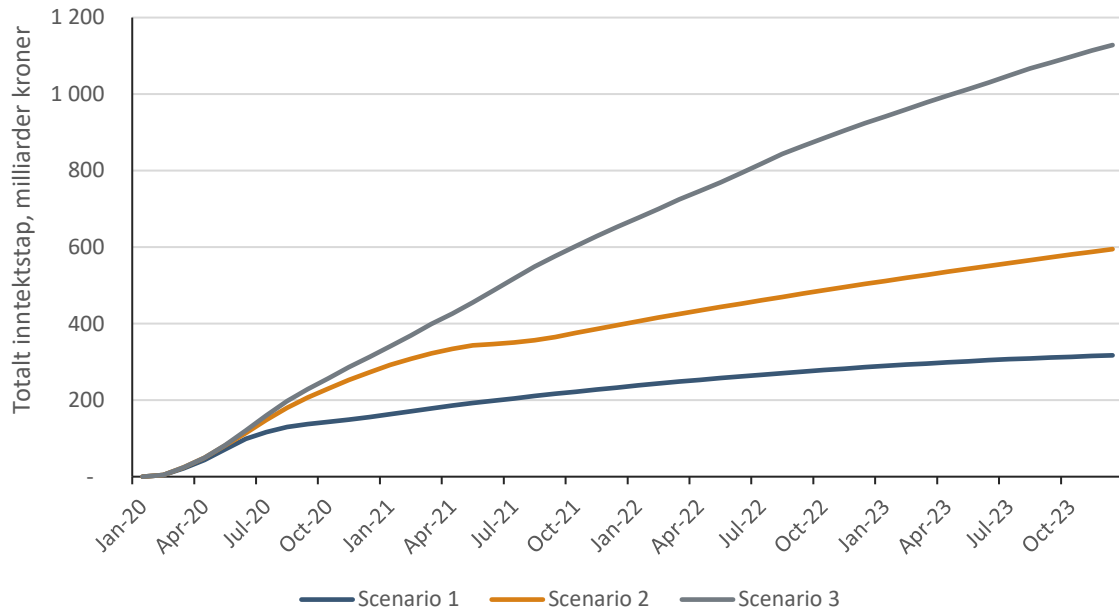
I Figur 27 viser vi forventet omsetning i de tre scenarioer basert på forutsetningene i tabell 1.

Figur 27: Omsetning over de tolv siste månedene i de tre scenarioene sammenlignet med en forventet utvikling ved inngangen til 2020. Kilde: Menon Economics

Som det går frem av figuren varierer inntektsfallet betydelig mellom de tre scenarioer. I figuren nedenfor viser vi akkumulert inntektsfall for næringene i scenarioene.

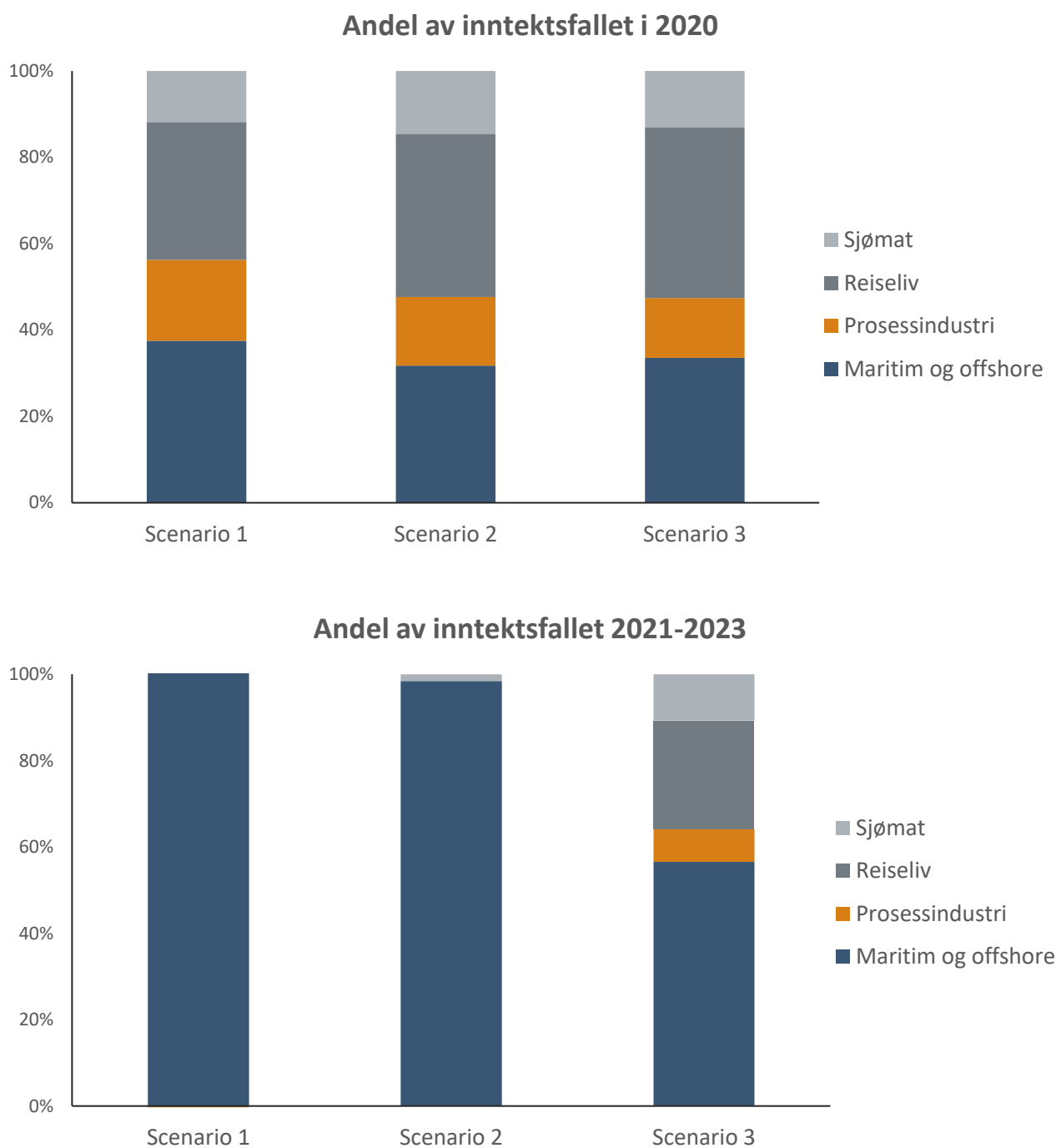
Figur 28: Inntektstap sammenlignet med forventning ved inngangen til 2020 i de tre scenarioene. Kilde: Menon Economics

Som vi ser av figuren, er det betydelig forskjell mellom scenarioene målt i akkumulert inntektstap. Mens det akkumulerte tapet i scenario 1 vil være på om lag 300 milliarder kroner, vil inntektstapet i scenario 3 være på over 1000 milliarder kroner etter 2023.

Det vil imidlertid være stor forskjell i hvordan scenarioene vil påvirke omsetningen i de ulike næringen. Dette er vist i Figur 29.

Figur 29: Fordeling av inntektsfallet på de ulike eksportnæringer i 2020 og i 2021-2023. Kilde: Menon Economics

Som det går frem av figuren vil effektene på kort sikt ramme reiselivsnæringen sterkest. I 2021 til 2023 vil effekten i alle scenarier imidlertid være sterkest i maritim industri og offshore leverandørindustri, som fortsatt vil være rammet av den lave oljepris.

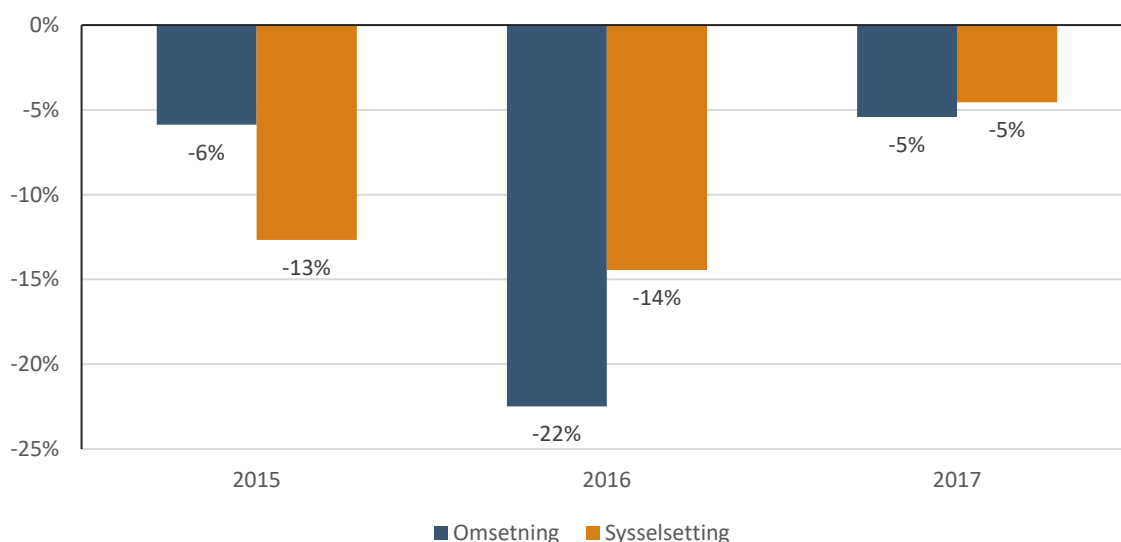
4.2.2 Utvikling i sysselsetting

I det videre ønsker vi å belyse hvordan et inntektsfall kan slå ut i sysselsetting. For å trekke koblingen fra inntektsfall til sysselsettingseffekt har vi gjort regresjonsanalyser på den empiriske sammenhengen mellom omsetningsendringer og sysselsettingsendringer i norske bedrifter.¹³

Grovt tolket indikerer våre regresjonsresultater at et fall på ti prosent i omsetning vil føre til en tre prosents reduksjon i sysselsetting over tid. I reiselivet er sensitiviteten noe høyere med en totaleffekt på 40 prosent, mens den for sjømat er nede på 17 prosent.

Ved å studere fallet i sysselsetting etter tidligere kriser, som finanskrisen i 2008 og oljeprisfallet i 2014, ser vi at omsetningens effekt på sysselsetting kan være høyere i disse periodene. Eksempelvis falt sysselsettingen i maritim og offshore leverandørindustri med 25 prosent i perioden 2014 til 2016, tilsvarende likt omsetningsfallet.

Figur 30: Utvikling i omsetning og sysselsetting i maritim og offshore leverandørnæring etter oljeprisfallet i 2014. Kilde: Menon Economics

Det er forhold som kan tyde på at effekten på sysselsetting kan være høyere i nåværende situasjon enn den gjennomsnittlige historiske sammenhengen. Vi har imidlertid kun empiriske bevis for denne påstanden i maritim- og offshore-næringene. Vi setter derfor en øvre grense for effekt på sysselsetting i de maritime og offshore-rettete næringene basert på den gjennomsnittlige sammenhengen i årene etter oljeprisfallet i 2014. Prosessindustrien fikk et betydelig inntektsfall etter finanskrisen i 2008/2009, men sammenhengen mellom omsetning og sysselsetting ble ikke mer sensitiv basert på den observerte utviklingen.

¹³ Effekten varierer mellom ulike næringer, hvor sysselsettingen i reiselivet er mest sensitiv for omsetningsendringer mens den er lavest i sjømatnæringen. Vi bruker en spesifisering hvor sysselsettingen modelleres som en funksjon av den prosentvise utviklingen i omsetning det foregående året, og en såkalt «leading variable» som bruker den faktiske omsetningsutviklingen over det neste året. Denne framoverskuende variabelen brukes fordi forventninger om fremtidig inntekt er svært viktig for sysselsettingsbeslutningen i dag. Vi kan dessverre ikke observere de faktiske forventningene på et gitt tidspunkt, men gitt at det ikke er noen systematiske skjevheter i bedriftenes forventninger vil estimatoren bli forventningsrett når vi bruker den faktiske omsetningen ett år fram i tid.

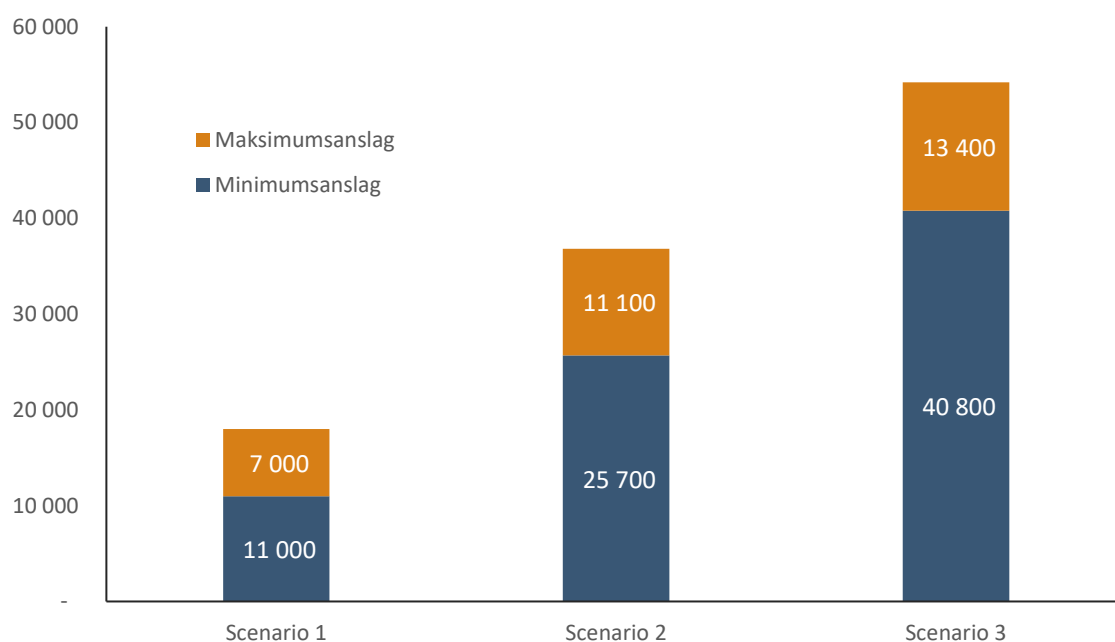
I tabellen nedenfor oppsummerer vi antakelser om sammenheng mellom omsetning og sysselsetting for de ulike næringer.

Tabell 2: Koeffisienter for sammenheng mellom vekst i omsetning og endring i sysselsatte. Kilde: Menon Economics

Næring	Gjennomsnittlig historisk effekt av omsetningsendring på sysselsetting		Kriseeffekt:
	Omsetningsutvikling foregående år	Omsetningsutvikling kommende år	Øvre grense basert på tidligere kriser – omsetningsutvikling inneværende år
Maritim og offshore	0.09	0.20	1 – Gjennomsnittlig sammenheng etter oljeprisfall (2015-2017)
Prosessindustri	0.10	0.21	0.3 – 2009 finanskrisen
Reiseliv	0.10	0.30	Ingen åpenbare kriser å bruke siden 2003
Sjømat	0.05	0.12	Ingen åpenbare kriser å bruke siden 2003

Basert på disse koeffisientene, viser vi effekt på sysselsetting i figuren nedenfor.

Figur 31: Øverst: Predikert antall oppsagte ved utgangen av 2020 i de eksportrettede næringene. Kilde: Menon Economics

Som det går frem av figuren, vil det samlede antall oppsigelser i scenario 1 maksimalt være på om lag 18 000, mens den negative effekten i scenario 3 maksimalt vil være om lag 55 000.

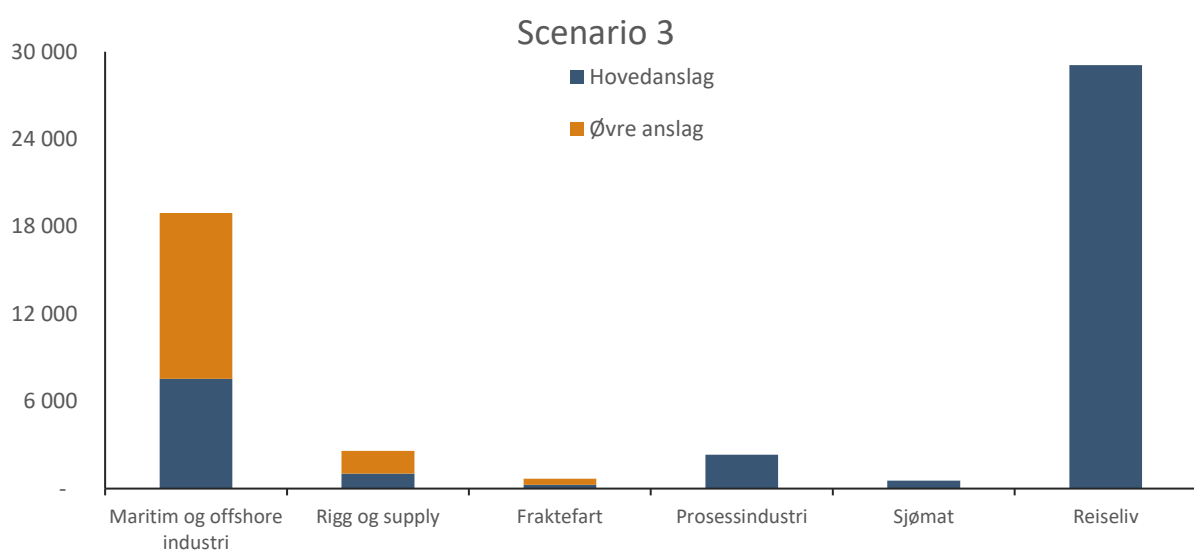
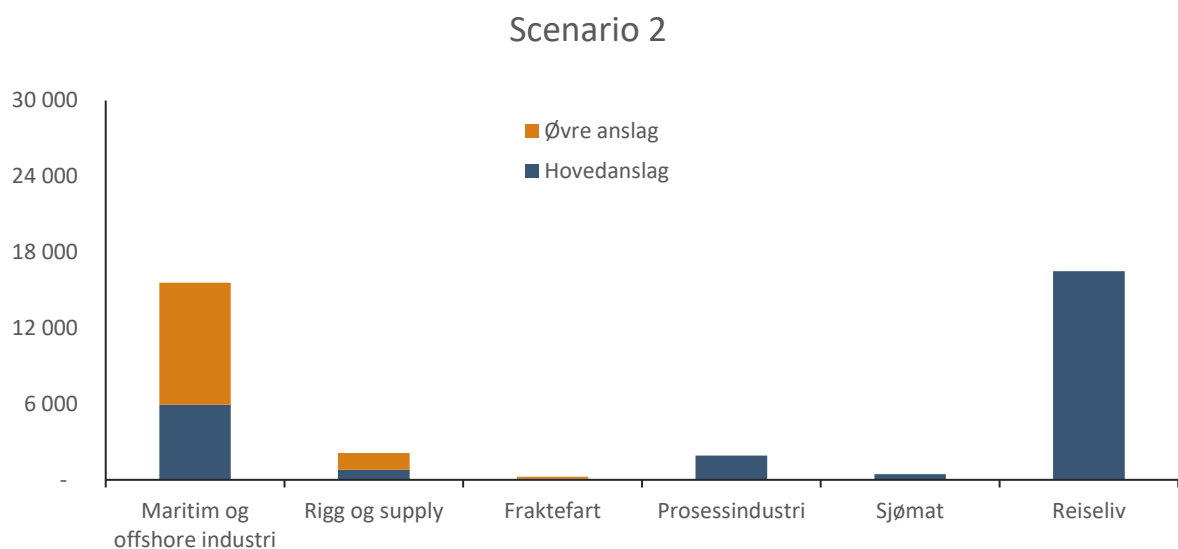
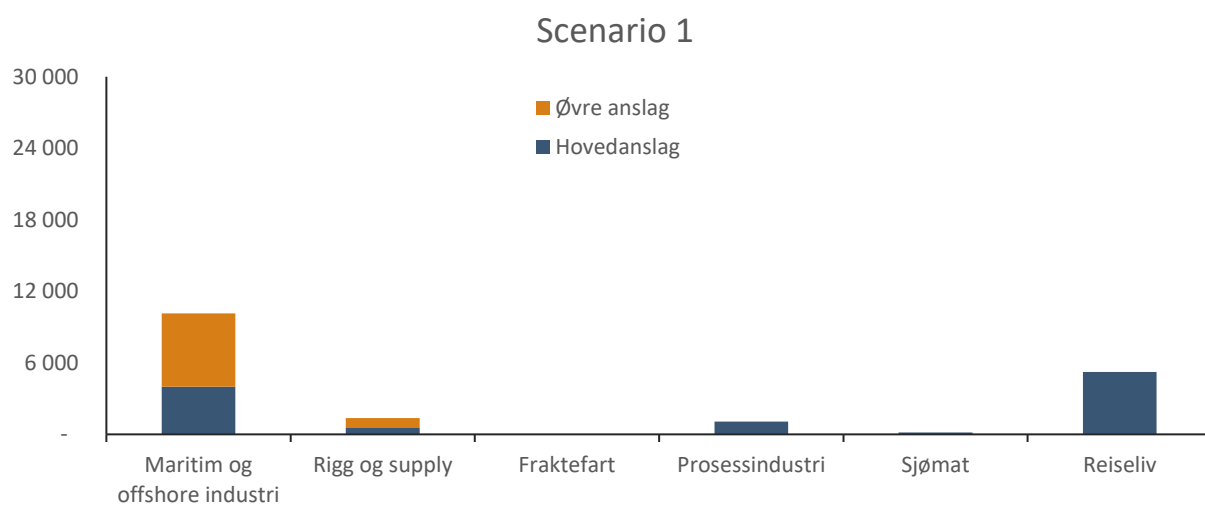
Utviklingen i scenarioene rammer ikke næringene likt. I maritim næring og i offshore leverandørindustri vil det bli sagt opp et betydelig antall sysselsatte i alle scenarioene. I scenario 1 indikerer regresjonsresultatene at mellom 4 500 og 11 500 mennesker vil bli sagt opp. I scenario 3, med vedvarende lave oljepriser på mellom 20 og 30 dollar fatet, vil antallet personer som blir sagt opp i maritim næring og i offshore leverandørindustri stige til mellom 9000 og 22 000 mennesker innen utgangen av 2020.

Der den maritime delen av det eksportrettede næringslivet hovedsakelig avhenger av oljeprisforventningene, er de andre næringene først og fremst sensitive for situasjonen rundt koronaviruset. Mål ved antall arbeidsplasser peker våre analyser på at det er reiselivsnæringen som er mest sårbar overfor konsekvensene av en vedvarende koronakrise. I scenario 1 vil de langsiktige effektene ikke bli like dramatiske som nåværende antall permitteringer tilsier, men det vil fortsatt ha en negativ konsekvens på mellomlang sikt. Vi anslår at drøyt 5000 mennesker kommer til å miste arbeidsplassene sine i reiselivsnæringen i dette scenarioet. I scenario 2, hvor utviklingen er mer i tråd med hva myndighetene skisserer, blir effektene større med et estimert fall på omtrent 17 000 reiselivsarbeidsplasser ved utgangen av 2020. Med en krise som varer langt inn i 2021 og får effekter på reisevaner i årene etter vil konsekvensene være mer dramatiske, med et estimert tap av ca. 30 000 arbeidsplasser.

Prosessindustrien og sjømatnæringen vil også preges noe, men her er tapet av arbeidsplasser betydelig mer beskjedent. Bakgrunnen for dette er at vi vurderer begge næringene som mindre sensitive for koronakrisen. Samtidig er ingen av næringene spesielt avhengige av oljeprisen. Begge næringene blir dessuten hjulpet av en svekket norsk krone. Analysene peker på at prosessindustrien ved utgangen av 2020 vil ha måttet oppsi mellom 1100 og 2500 ansatte, mens de tilsvarende tall for sjømatnæringen ligger mellom 100 og 500.

I Figur 32 nedenfor viser vi forventet utvikling i de tre scenarioer for næringene.

Figur 32: Reduksjon i sysselsetting ved utgangen av 2020 i de tre scenarioene. Kilde: Menon

4.3 Verdikjedene avhenger av store enkeltaktører

Norske eksportbedrifter inngår som et ledd i større globale verdikjeder. Spesielt gjelder dette flere av våre største eksportbedrifter i leverandørnæringene, som har store leveranser til utenlandske kjøpere. Store eksportkontrakter skaper igjen viktige aktivitetsimpulser videre nedover i verdikjeden gjennom underleveranser. Å delta i en internasjonalt rettet verdikjede har stor betydning for norske bedrifter, og særlig for mindre bedrifter, som ville hatt mindre mulighet til å konkurrere på det globale markedet alene.

En viktig suksessfaktor for de norske bedriftene som deltar i disse internasjonale verdikjedene har vært etableringen av spesialiserte næringsklynger, dvs. samlokalisering av bedrifter innen samme marked med høy kompetanse, som gjennom formelle og uformelle kanaler utveksler informasjon og kunnskap. Dette har vært en viktig bidragsyter til innovasjon og produktivitet hos klyngebedriftene, som igjen har bidratt til økt konkurransekraft på den internasjonale arena. Klyngene innen maritim næring og offshore leverandørindustri har vært helt avgjørende for å sikre den globale posisjonen som disse næringene har i dag.

I den krevende situasjonen som norske eksportnæringer står overfor nå, er det viktig å diskutere hva som vil skje med klyngene og de vertikalt integrerte verdikjedene dersom viktige eksportbedrifter skulle gå konkurs. Viktige problemstillinger er:

- Hvor lett er det å erstatte en bedrift som har gått konkurs? Hvilke etableringsbarrierer finnes?
- Hvor viktig er «klyngespissen» for aktiviteten nedover i verdikjeden?
- Hvilke muligheter har bedriftene til å konkurrere om utenlandske kontrakter, uten en norsk «klyngespiss»?

Offshore-rederiene befinner seg, som vi har vist tidligere, i en meget sårbar posisjon, med høy gjeldsgrad og utsikter til vedvarende fall i inntektene. Frem til oljeprisfallet i 2014 spilte offshore-rederiene en viktig rolle som bestiller av offshore-fartøyer fra norske verft, som igjen skapte mye aktivitet hos utstyrsprodusenter og tjenesteleverandører. Etter 2015 har offshore-rederiene nesten stoppet å kontrahere skip, og dermed er ikke offshore-rederiene like viktige for den maritime verdikjeden som de var. Disse bedrifter besitter imidlertid mye kompetanse om maritime operasjoner som kan komme andre offshore-næringer til gode, eksempelvis offshore vind. Denne kompetansen vil derimot ikke ligge latent evig. Uten andre satsingsområder hvor offshore-kompetansen kan brukes innen rimelig tid, vil denne delen av arbeidsstyrken se seg nødt til å finne nye kompetanseområder, sannsynligvis spredt over mange næringer, og således gradvis viske ut den kunnskapsklyngen som eksisterer i dag.

Verftene har omstilt seg fra å bygge spesialiserte skip til offshore-rederiene til å bygge fartøyer for en rekke maritime næringer, eksempelvis cruise, fiskeri, havbruk og ferger. De befinner seg også i en sårbar posisjon, med lite egenkapital og høy gjeldsgrad. Verftene har en spesielt viktig posisjon i verdikjedeperspektivet, fordi store byggekontrakter skaper mye aktivitet hos norske underleverandører. En kartlegging av Ulsteins underleveranser til byggingen av «Color Hybrid» for Color Line viste at 46 prosent av innkjøpsverdien utføres av norske bedrifter, hvorav en fjerdedel var små og mellomstore bedrifter.¹⁴ Verftene har spilt en helt sentral rolle for omstillingen innen maritim næring. Eksempelvis har deres omstilling mot cruise bidratt til at nasjonale utstyrsprodusenter og tjenesteleverandører også har innrettet seg mot dette segmentet, som igjen har gitt dem muligheten til å konkurrere om internasjonale kontrakter, uten at fartøyet bygges i Norge. Skipsbygging er en kapitalintensiv næring med stor internasjonal konkurranse, der norske verft har vært ledende innen bygg av spesialiserte

¹⁴ (Menon Economics, 2019)

fartøyer. Dersom disse skulle gå konkurs gjennom denne krisen, vil det være vanskelig å erstatte dem. Det skyldes både at oppstartsbarrierene, i form av kapital, er betydelige, og sterk internasjonal konkurranse.

Norsk industri, og da spesielt de konjunkturstyrte næringene som maritim og offshore leverandørindustri, benytter seg av et internasjonalt arbeidsmarked for å kunne skalere opp virksomheten i tråd med nye store kontrakter. Reiserestriksjoner og karantenereregler som følge av koronaviruset setter denne forretningsmodellen under press. Utsettelse eller kanselleringer hos store kontraktører som Aibel og Aker Solutions grunnet manglende tilgang på arbeidskraft vil ikke ha bare konsekvenser i form av drastisk reduksjon i aktivitet hos store norske industrilokomotiver. Det finnes en stor underskog av mindre norske bedrifter som har planlagte leveranser inn til disse prosjektene, hvor disse leveransene i mange tilfeller utgjør en klar majoritet av deres ordrebøker. Bortfall eller utsettelse av disse bestillingene kan sette selskapene i en svært vanskelig økonomisk situasjon, med reell mulighet for at det kan bety kroken på døra for mange.

5 Referanseliste

Menon Economics (2020). Vestlandsmeldingen 2020: Vestlandet – Vinneren i en klimatilpasset fremtid. Oslo: Menon-publikasjon nr. 22/2019.

Menon Economics. (2019). Kartlegging av SMB-andel i norsk eksportleveranse. Oslo: Menon-publikasjon nr. 106/2019.

Menon Economics. (2015). Verdiskapingsanalyse av reiselivsnæringen i Norge – utvikling og fremtidspotensial. Oslo: Menon-publikasjon nr. 3/2015.

Vedlegg 1: Metode for estimering av fylkes- og kommunefordelt eksport

Oppsummering

Nedenstående følger en detaljert forklaring på hvordan vi har estimert den fylkes- og kommunesfordelte eksporten i Norge fra 2012 til 2019.

Analysen er bygget opp rundt flere dimensjoner knyttet til eksport:

- 1) **Type av eksport:** Eksportdata deles vanligvis opp i varer og tjenester. Vi har brukt denne inndelingen også i vår analyse. Dette av to årsaker. For det første oppfører tjeneste- og vareeksport seg veldig ulikt og reagerer på ulike faktorer. Det er derfor verdifullt å ha en kartlegging av begge disse individuelt. For det andre er data på tjenestehandel typisk vanskeligere å måle. Dette betyr at data på tjenesteeksport ofte er av dårligere kvalitet og på et mer aggregert nivå.
- 2) **Tid:** Estimeringen er foretatt på data fra 2012 (første år med komplett tjenesteeksportdata).
- 3) **Næringer:** Ulike næringer avhenger av eksport på forskjellig vis. Det er noen av de norske næringer som eksporterer store andeler av sin produksjon, mens andre eksporterer veldig lite. Alle eksportdata er i første omgang splittet opp i 16 næringer. Disse næringene blir ytterligere aggregert til 8 næringer når hele den kvantitative øvelsen er ferdig.
- 4) **Importland:** Det er interessant å kartlegge hvilke land Norge eksporterer til. Dette er viktig for å skjønne hvilke utviklingstrekk som vil påvirke eksport til Norge fremover. Derfor innebærer estimeringsprosedyren en kartlegging av eksport til over 250 ulike land (her er selvstyrer o.l. regnet som enkelte land).
- 5) **Nasjonalt/regionalt/kommunalt:** Et sentralt punkt i dette analysearbeidet har vært å kartlegge betydningen av eksport i norske fylker og kommuner. Etter å ha kartlagt nasjonal eksport, har vi utarbeidet en algoritme som fordeler eksporten på alle norske fylker, med full kartlegging av importland fra ulike næringer over tid. På kommunenivå presenteres eksporten basert på den næringen den kommer fra.

Den generelle metoden som er brukt til estimeringen er en automatisk algoritmisk «top-down»-tilnærming, langs en geografisk akse. Med andre ord har vi først estimert nasjonale tall fra alle næringer til alle importland for hele tidsperioden. Dataene har etterfølgende blitt «fordelt» ut på fylker og videre ut på kommuner. På nasjonalt og fylkesnivå har vi samme detaljnivå, mens vi på kommunenivå har valgt å unnlate å fordele den næringsfordelte eksporten på importland, da usikkerhetsnivået er vurdert å være for stort. I alle deler av estimeringsprosessen har vi foretatt en rekke manuelle justeringer basert på kunnskap om eksport i bedriftene som Menon har opparbeidet seg gjennom flere detaljkartlegginger av eksport på nærings- og fylkesnivå.

Den statistiske kartleggingen er basert på eksportdata fra SSB.

Resten av dette metodologiske vedlegget er bygget opp langs den geografiske aksene. Vi starter altså med det nasjonale nivået, hvor vi vil se separat på fordelingen av varer og tjenester. Deretter viser vi fremgangsmåten for fordeling av eksport på fylkes- og kommunenivå. Her behandles varer og tjenester under ett. Innenfor hvert av disse avsnittene vil vi systematisk gjennomgå de relevante datatabeller og -kilder som har blitt brukt.

Nasjonalt nivå, varer

Som den eneste av estimeringsbulkene er den nasjonale fordelingen av vareeksport nærmest en «fasit». Dette skyldes at data fra SSB er såpass granulære at vi kan se hvor mye av enkelte varegrupper som eksporteres til ulike land.

Vareklassifiseringen vi bruker er SITC-koder, som er basert på sluttbrukerbehov. Data finnes på SSBs hjemmeside eller ved følgende link (<https://www.ssb.no/klass/klassifikasjoner/121>). Eksempler på grupper er «Flyktige oljer, rengjøringsmidler» og «Metallbearbeidingsmaskiner», og det er derfor relativt enkelt å kategorisere etter næring.

De mest relevante datakilder:

- **SSBs tabell 08809:** SITC2 vareeksport fordelt på mottakerland. SITC 2 refererer til det nest-groveste nivå av SITC koder.
- **SSBs tabell 08819:** SITC3 vareeksport totalt.

Fremgangsmåte:

- 1) All vareeksport på SITC2-koder kategoriseres basert på hvilke næringer de tilhører. Det er ikke noe perfekt svar på hvordan dette gjøres, men grunnet det «fine» nivået av SITC-koder mener vi at kategoriseringen blir relativt presis. Fordelingen er vedlagt bakerst i dette vedlegget.
- 2) Eksporten basert på SITC-oppdelingen splittet for hvert enkelt importland ut på de ulike næringer.
- 3) Det er et par av SITC2-kategoriene vi mener kan gå i ulike næringer. For disse dykker vi ned i SITC3 nivået som er enda mer detaljert enn SITC2 og fordeler deretter på ulike næringer.
- 4) For SITC3-koder publiserer SSB dog ikke data på importland. Det antas da at den geografiske fordeling av disse har samme fordeling som «moder-kategorien». Dette betyr for eksempel at det antas at fordeling av kategori 212 «*Pelsskinn, rå (herunder hoder, haler, labber og andre stykker eller klipp egnet til buntmakerarbeid), unntatt huder og skinn som hører under gruppe 211*» har samme fordeling som kategori 21 «*Huder, skinn og pelsskinn, rå*». Da dette dreier seg om kategorier som er veldig like og bare 31 SITC3-kategorier som utgjør rundt under 7 prosent av den samlede vareeksport, mener vi ikke dette er kilde til store usikkerheter.

Viktigste antakelser:

- Fordelingen av SITC3 på importland gjøres etter den SITC2-gruppe den tilhører. Alle de 20 kategorier tilhører én, og bare én, næring.

Nasjonalt nivå, tjenester

For fordelingen av tjenesteeksport blir estimeringen mer kompleks. Dette skyldes at SSB publiserer tjenesteeksportdata på tre ulike nivåer. Disse må sammenholdes slik at det blir konsistent.

De mest relevante datakilder:

- **SSBs tabell 09401:** Tabellen er en del av driftsregnskapet i nasjonalregnskapet som inneholder en relativt detaljert oppsplitting (20 kategorier) av tjenesteeksporten. Data er ikke fordelt på importland.
- **SSBs tabell 10173:** Tabellen er også en del av driftsregnskapet. Her er det også ulike kategorier, men disse er mindre findelte enn de i tabell 09401. Tabellen inneholder 6 typer av tjenesteeksport. Denne tabell fordeler dog tjenesteeksporten på enkelte viktige handelspartnere (Storbritannia, USA, Tyskland, Danmark, Sverige, Nederland, Kina og Canada), samt på kontinenter.
- **SSBs tabell 10174:** Landsfordelt tjenesteeksport for 145 land.

Fremgangsmåte:

- 1) De 20 kategorier fra tabell 09401 skal fordeles på næringer.
- 2) Først fjernes de regioner som er underregioner av andre (EU/EØS og «Andre europeiske land» fra Europa). Derutover fratrekkes de enkelte land fra den region de tilhører (f.eks. Canada og USA fra Nord-Amerika).
- 3) Deretter utarbeider vi en «mapping» mellom de 20 og 6 kategorier. Med unntak av «finans og forsikringstjenester» og «reisetrafikk» mappes over til mer enn én av de fire kategorier. Hvilke fine kategorier de mappes til velges manuelt og deretter løses det fremkommende «linear programming»-problemet basert på prosentmessig fordeling av de 20 fine kategorier i 6 grove kategorier av tjenesteeksport, ved hjelp av numerisk optimering.
- 4) Fordelingsnøkler fra *punkt 3)* multipliseres med de grove kategorier for hver av de viktige land og kontinenter fra tabell 09401, og da får man et estimat for 20 kategorier fordelt ut på enkelte importland og regioner.
- 5) For alle de importland vi har data på, men som ikke har noen fordelt tjenesteeksport, fordeles det ut på grupper i henhold til den region de tilhører, således at Kambodsja for eksempel får samme fordeling av tjenesteeksport som Asia generelt. Dette gir nå et fullt system med et estimat på hver av de 20 kategorier og alle land som Norge har tjenesteeksport til. Disse kan nå fordeles på næringene.

Viktigste antakelser:

- Fordelingsnøkkel mellom de 20 kategorier i tabell 09401 og de seks i 10173.
- Eksporten til de enkelte importland vi har i tabell 10173 settes til å ha samme næringsfordeling som det kontinentet de tilhører.
- De land som ikke har data i tabell 10174 har blitt antatt å importere 0 kroner i tjenester fra Norge i alle årene i langs tidsaksen.

Fylkesnivå, totalt

Estimering av eksport på fylkesnivå kompliseres av at det er begrenset statistikk om eksport på fylkesnivå. SSB publiserer få kategorier av vareeksport på fylkesnivå. Disse er i tillegg aggregerte for nesten alle kategorier, og inneholder ingen tjenesteeksport. For å estimere eksporten fra de ulike fylkene legger vi til grunn den totale eksporten (vare- og tjenesteeksport) per næring som er vist ovenfor. Denne matrisen multipliseres med vektoren av de nasjonale eksportdata for næringene.

Imidlertid er det flere av næringene vi ønsker å «overskrive» manuelt. Matematisk presenterer dette et problem, da vi ikke har noen «fasit» på de enkelte fylker. Med andre ord, så lenge næringene summerer til data utregnet i de to tidligere avsnitt, kan man fritt «overskrive» fordelingen innad.

De mest relevante datakilder:

- **SSBs tabell 11713:** Dette er det fylkesfordelte nasjonalregnskapet. Denne inneholder verdiskaping fra en rekke norske næringer, kalt A38. For å presisere, denne tabellen gir ingen direkte informasjon omkring eksport, men bare om BNP.
- **SSBs tabell 10482:** Fylkesfordelt vareeksport splittet opp i 9 kategorier.
- **SSBs tabell 08401:** Fylkesfordelte overnattinger på hotell av utenlandske hotellgjester.
- **SSBs IOT (Input-Output tabell):** Tabellen, også gjerne kalt kryssløpstabellen, inneholder verdiskaping, samt eksportdata på 64 NACE-næringer.

- Menons regnskapsdatabase: Denne inneholder alle publiserte regnskapsdata for alle norske regnskapspliktige bedrifter i perioden 1992-2017. I regnskapsdatabasen har Menon manuelt, basert på kartlegginger over flere år, kategorisert de etter klynger eller næringer de tilhører.

Fremgangsmåte

- 1) Første oppgave er å «mappe» kategoriene i IOT-tabellen til «A38» kategoriene i tabell 11713. De fleste av disse passer inn i én næring. Det er dog noen kategorier hvor mer analyse er nødvendig for å bestemme næringsfordeling. Dette nødvendiggjør en rekke manuelle justeringer, som er beskrevet i en tekstmaks på neste side.
- 2) Deretter utregnes den nasjonale eksport-/BNP-intensitet for IOT-kategoriene.
- 3) Intensitetene vektet sammen innenfor hver kategori i «A38»-kategoriene. Vektene i det aritmetiske gjennomsnitt er basert på verdien for å sikre konsistens i den samlede eksportverdi. Nå har vi eksport-/BNP-intensitet for alle de kategorier som vi har fylkesfordelt BNP på.
- 4) Under antakelse av at den nasjonale eksport-/BNP-intensitet er konstant for alle fylker, multipliseres disse med BNP-tallene på «A38»-kategoriene pr. fylke. Dermed fremkommer et estimat for fordelingen av eksport for alle kategoriene for hvert fylke.
- 5) Vi må deretter fordele de «A38»-kategoriene til næringer.
- 6) Før vi multipliserer matrisen fra *punkt 5)* med de nasjonale tall, foretar vi manuelle endringer på flere kategorier, inkludert Havbruk, Næringsmidler, Maritim næring inkludert offshore leverandørindustri, IKT, Finans, Reiseliv og Prosessindustri. En del av disse gjøres ved bruk av Menons regnskapsdatabase. Manuelle endringer gjøres som følger:
 - a. **Prosess/Finans/IKT:** For disse næringer bestemmes en korrelasjon mellom størrelse og eksportintensitet. Her bruker vi blant annet internasjonal forskning som peker på at større bedrifter eksporterer en større *andel* av sin produksjon. Når sammenhengen mellom størrelsen og eksportintensitet er utregnet bruker vi Regnskapsdatabasen til å «vri» fordelingen på fylker, til de fylker som har flere større bedrifter innenfor de tre næringer.
 - b. **Maritim næring inkludert offshore leverandørindustri:** Menon har store mengder data som omhandler maritim næring inkludert offshore leverandørindustri. Kombinasjonen av data og tidligere kartlegging har guidet fordelingen av maritim eksport på fylker og kommuner.
 - c. **Reiseliv:** Vi fordeler eksporten innenfor næringen reiseliv, etter antall overnattinger foretatt av utlendinger på hotell i fylker og kommuner.
 - d. **Havbruk/Næringsmidler:** Disse to næringer inneholder bare vareeksport. Disse har vi fra tabell 10482 og kan settes direkte inn i fordelingsmatrisen.
 - e. **Våpen/Biler:** Eksporten fra disse to næringer fordeles på fylker basert på en manuell kartlegging av plasseringen av de største bedrifter innenfor de to kategorier.
- 7) Den endelige fordelingsmatrisen multipliseres med vektoren av de nasjonale eksporttall for å få total fylkesfordelte eksport innenfor alle næringer.
- 8) For å fordele denne eksporten på importland brukes fordeling innenfor hver næring på nasjonalt nivå.

Manuelle justeringer i «mappingen» mellom «A64» og «A38»-kategorier fra henholdsvis IOT-tabellen og SSBs tabell 11713

De manuelle justeringer gjelder «A64»-kategoriene:

- Land transport services and transport services via pipelines
- Water transport services
- Air transport services

For disse eksisterer ikke en én-til-én mapping fra de fine til de grove kategorier. De skal mappes til de følgende tre kategorier:

- Rørtransport
- Utenriks sjøfart
- Transport utenom utenriks sjøfart

Det skal gjøres ved at noe av eksporten i «Land transport services and transport services via pipelines» skal i «Rørtransport», mens noe skal i «Transport utenom utenriks sjøfart». Det samme gjelder for «Water transport services», hvor noe skal i «Utenriks sjøfart», mens noe skal i «Transport utenom utenriks sjøfart». For å få opplysninger om dette har vi basert oss på gjennomgang av årsrapporter for aktuelle bedrifter, samt nettsøk og telefonintervjuer.

Tilsvarende problem har vi også innen boligkategoriene nummer 30 og nummer 31. Eksporten i disse kategoriene er imidlertid såpass begrenset at vi ikke har foretatt manuelle justeringer.

Viktigste antakelser:

- Eksport-/BNP-intensitetene for fylkene er lik de som utregnes nasjonalt
- Kartlagte sammenheng mellom bedriftsstørrelse (målt ved omsetning) og eksportintensitet
- Eksportandelen i fylke i til importland j fra næring h , er lik den nasjonale importandelen til importland j fra næring h , for alle fylker, importland og næringer.

Beskrivelse av næringer

Nedenfor følger en beskrivelse av næringsinndelingen vi har benyttet. Vi har tatt utgangspunkt i 16 Menon-næringer. Disse Menon-næringene er satt sammen basert på NACE-koder. Videre er enkelte bedrifter manuelt plassert i en næring basert på intervjuer, spørreundersøkelser, analyser av årsrapporter mv. Etter avtale med oppdragsgiver valgte vi å redusere antall næringer vi presenterte eksport for til åtte. Kategoriseringen er vist i tabellen nedenfor:

Næring	Beskrivelse	Kategorisering til de åtte eksportnæringer som er presentert i rapporten
Bygg og anlegg	Produksjons- og handelsbedrifter som leverer varer til byggenæringen, utførende, arkitekter og rådgivere, utleie av maskiner og utstyr og eiendomsselskaper, både de som drifter og forvalter eiendommer og de som driver salg og utleie.	Andre næringer

Finans	Bank, forsikring, forvaltning, finansiell rådgivning, markedsplasser og infrastruktur, kredittforetak og inkasso samt finansiell kommunikasjon og IT.	Andre næringer
Fornybar energi	Distribusjon og handel med kraft, produksjon av fornybar energi, avfallshåndtering og resirkulering, rensing av fraksjoner og overvåkning av miljøet, samt leverandører av teknologi og rådgivning rettet mot sektoren.	Fornybar energi
Handel	Alle grossister, agenter og detaljhandelsbedrifter uavhengig av bransje, rettet mot både forbrukere og næringsliv.	Andre næringer
Helse	Diagnose og behandling, private pleie- og behandlingstilstander, engros- og detaljhandel med helseprodukter og varer, forskningsinstitusjoner, biotech og medtech, life science, samt veterinærtjenester. Offentlige sykehus er ikke inkludert.	Andre næringer
Kunnskapstjenester	Teknologiske, økonomiske, juridiske, administrative og markedsmessige konsulent- og rådgivningstjenester, til alle typer næringer og til offentlig forvaltning.	Andre næringer
Maritim næring	<p>Menon definerer i utgangspunktet maritim næring på følgende måte i de fleste andre rapporter: Rederivirksomhet, det vil si eierskap og operasjon av skip og andre flytende enheter, samt design, bygging og leveranser av spesialiserte tjenester og utstyr til rederier.</p> <p>Maritim næring brukes her i bredere forstand ettersom vi inkluderer leverandører til plattformer, subsea-anlegg osv. Med andre ord er all leverandørvirksomheten til olje og gassnæringen inkludert her.</p>	<p>Maritim næring inkludert offshore leverandøring</p> <p>I rapporten deler vi denne kategorien inn i tre for å bedre representere typen aktivitet som foregår.</p> <p>Vi deler da inn i to typer rederivirksomhet og den resterende leverandørvirksomheten.</p> <p>Rederiene deles inn i rederier som driver tradisjonell varefrakt og offshorerederiene, mer spesifikt supply- og riggselskapene.</p> <p>Alt som ikke inngår i de to overnevnte rederikategoriene inkluderes i det vi kaller maritim industri og</p>

		offshoreleverandører eller maritim og offshore industri i figurene.
Offshore olje/gass	Aktiviteter knyttet til utvinning av olje og gass, slik som boring og brønntjenester, feltutvikling (subsea og topside), operatørskap, geologi og seismikk, operasjoner og tjenester og nedstrøms aktiviteter, som raffinerier og rørtransport.	Delt mellom maritim næring og olje og gass. Selve olje- og gassproduksjonen er lagt til olje og gass, mens leverandørindustrien er lagt til maritim næring.
Prosessindustri	Metall-, kjemisk, miljøteknologi-, papir- og farmasøytisk industri.	Prosess- og kraftkrevende industri
Reiseliv	Alle typer bedrifter som leverer tjenester til mennesker på reise, det vil si opplevelses-, overnattings-, serverings-, transport- og formidlingsbedrifter.	Reiseliv Det finnes aktører som er både maritime og i reiselivsbransjen, eksempelvis Hurtigruten. I rapporten er disse passasjerrederiene kategorisert som reiseliv.
Havbruk	Fiskeri, fiskeoppdrett og bearbeiding og eksport av havbruk, samt leverandører av utstyr og tjenester til de ulike delene av verdikjeden.	Havbruk
IT, Tele og media	Salg av utstyr og tjenester tilknyttet tele-, audio- og video, trådløs-, satellitt- og kabelbasert telekommunikasjon, kringkasting og produksjon av fjernsyn og radio, utgivelse og trykking av aviser, blader og bøker, grafiske tjenester og medieformidling. Samt utviklere, selgere og leverandører av IT-produkter og -tjenester.	Øvrig industri
Næringsmiddelindustri	Næringsmiddelindustri består av bedrifter som produserer kjøtt og kjøttvarer, fisk og fiskevarer, dyrefôr, mineralvarer, iskrem, øl, mineralvann og andre næringsmidler, blant annet gjennom foredling av jordbruksprodukter.	Øvrig industri

Teknologiindustri	Teknologiindustri omfatter et stort antall industribedrifter med et bredt næringsfokus. Vi gir dem fellesbetegnelsen «teknologi» fordi de produserer varer som inneholder teknologiske komponenter. Dette skiller dem fra prosessindustrien. Bedrifter med hovedfokus rettet mot maritim og offshore olje og gass er ikke inkludert her.	Øvrig industri
--------------------------	--	----------------

Menons regnskapsdatabase

Vi benytter Menons regnskapsdatabase som utgangspunkt for å beregne omsetningsendringer og sysselsettingsendringer basert på de skisserte scenariene.

Menon har utviklet en egen database med regnskapstall og ansatte for alle selskap i Norge som leverer regnskap til Brønnøysundregistrene. Menons regnskapsdatabase inneholder fullstendige regnskapstall for alle foretak som er rapporteringspliktige til foretaksregisteret. Til hvert organisasjonsnummer er det tilknyttet standard regnskapsinformasjon, samt lokalisering av hovedkontor og underavdelinger, bransjekode, antall ansatte på hvert kontor, styreforhold, direkte eierskap med mer. Regnskap rapporteres kun inn på foretaksnivå, Menon har derfor laget en egen Avdelingsdatabase. Avdelingsdatabasen fordeler foretakets regnskap utover foretakets avdelinger basert på antall ansatte i de ulike avdelingene. På den måten blir den økonomiske aktiviteten også i regioner utenfor plasseringen til foretakets hovedkontor synlig. Databasen oppdateres og kvalitetssikres kontinuerlig. Datasettet er bearbeidet av både Menon og Bisnode D&B Norway. Sistnevnte er Menons leverandør av disse dataene.

Kvalitetssikring av regnskapsdatabasen:

Overordnet kvalitetssikring av databasen gjøres ved å sammenligne rådata opp mot andre kilder: proff.no, årsregnskap, informasjon fra selskapet nettsider. Tilsvarende kvalitetssikring gjøres i hver enkelt analyse.

- Sjekker utvikling i regnskapet etter feil, eksempelvis:
 - Regnskap oppgitt i en annen valuta
 - Manglende regnskap
 - Kostnadsposter i regnskapet oppgitt med negativ verdi
 - Regnskap oppgitt i millioner kroner eller i hele tall, ikke i 1000 (standard)
- Sjekk av selskaper registrert som Norskregistrert utenlandske foretak (NUFer)
 - Ofte oppgis regnskapstallene for disse for hele konsernet – ikke bare den norske delen.
 - Bruker informasjon i årsrapporter til å estimere regnskapet for den norske delen
- I perioder hvor innrapportering av siste regnskapsår er ufullstendig estimeres manglende regnskap
- Aggregerte tall på næringsnivå sammenlignes med SSBs nasjonalregnskap

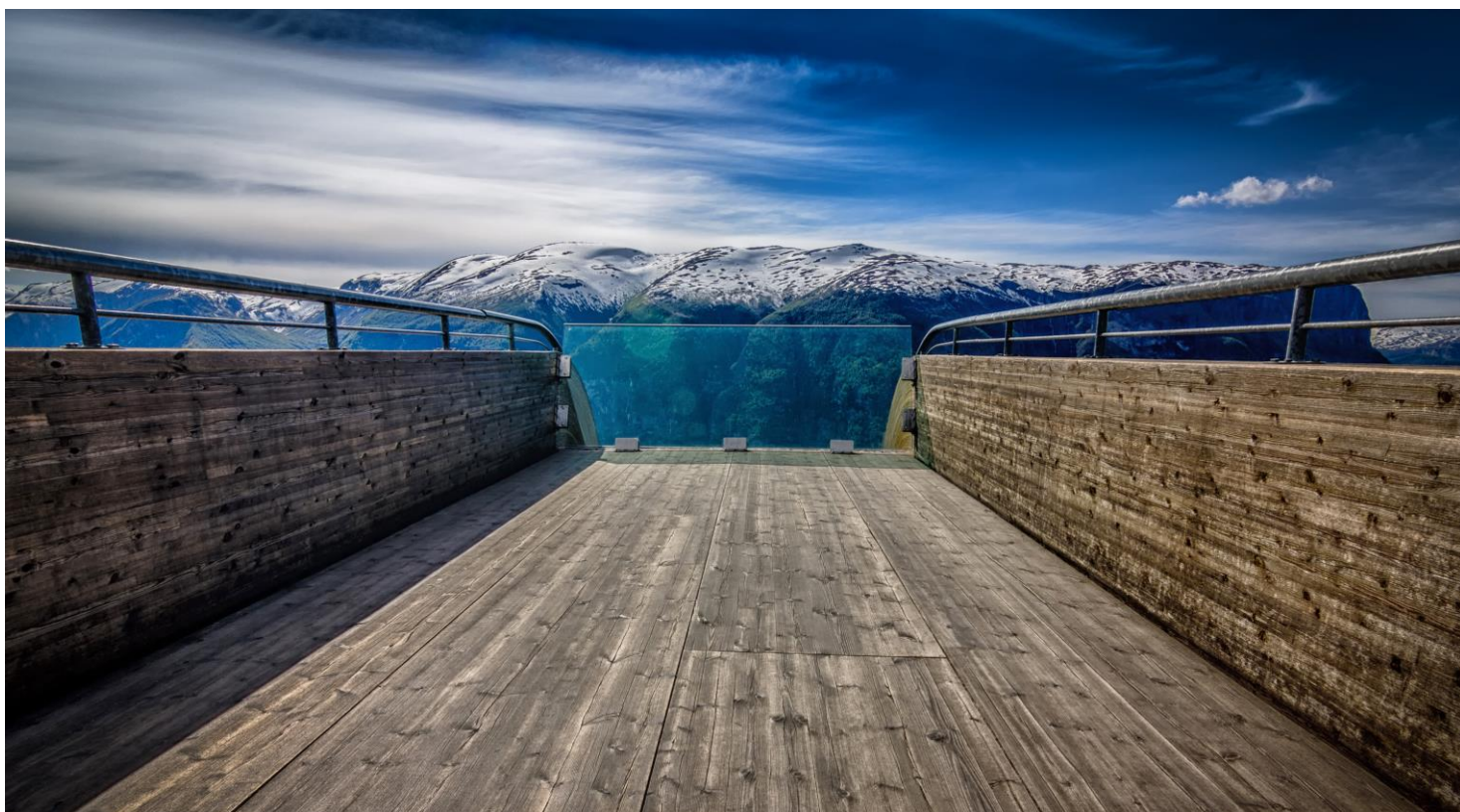
Justering av Ansatte fra og med 2015:

Våre tall over antall ansatte er basert på bedriftenes innrapportering til NAV. Fra og med 2015 har NAV endret system og krav for rapportering av antall ansatte. I hovedtrekk betyr dette at en større del av midlertidige ansatte og deltidsansatte, selv med lav stillingsprosent, nå også inkluderes i statistikken. I tillegg vil det være enkelte feil, som følge av overgang til nytt system. Som følge av dette vil antall ansatte fra og med 2015 vesentlig høyere sammenlignet med tall fra tidligere år. Dette slår særlig kraftig ut i næringer med mye deltidsansatte. For å ta høyde for at den offisielle statistikken fanger opp flere deltidsansatte har Menon justert ansattetall fra og med 2015 slik at de bedre fanger opp den reelle veksten i antall ansatte. Dette er gjort ved å benytte en justeringsfaktor for en gitt næring i en gitt region tilsendt fra SSBs Seksjon for Virksomhets- og foretaksregister.

Øvrige data

Vi har også hentet inn en rekke andre typer data som vi gjerne kombinerer med denne databasen, blant annet eksportdata for regioner. Menon har også utviklet Norges første og eneste kommunefordelte nasjonalregnskap. Dette er et unikt datasett, og det er konsistent med Fylkesfordelt Nasjonalregnskap fra SSB. Vår database og kommunefordelte nasjonalregnskap, kombinert med betydelig kunnskap om norsk næringsliv, gir oss en unik posisjon til å gjennomføre empiriske analyser av ulike typer tiltak.

Våre unike data danner grunnlaget for makroprognoser som vi lager for en rekke norske banker, og til framskrivninger og prognoser på en rekke andre områder. Vi benytter også datasettene til å utvikle og kjøre modeller, for eksempel vår makroøkonomiske likevektsmodell NOREG, som er benyttet i mernytte prosjekter for Nye Veier og Statens vegvesen.

Menon Economics analyserer økonomiske problemstillinger og gir råd til bedrifter, organisasjoner og myndigheter. Vi er et medarbeidereiet konsultentselskap som opererer i grenseflatene mellom økonomi, politikk og marked. Menon kombinerer samfunns- og bedriftsøkonomisk kompetanse innenfor fagfelt som samfunnsøkonomisk lønnsomhet, verdsetting, nærings- og konkurranseøkonomi, strategi, finans og organisasjonsdesign. Vi benytter forskningsbaserte metoder i våre analyser og jobber tett med ledende akademiske miljøer innenfor de fleste fagfelt. Alle offentlige rapporter fra Menon er tilgjengelige på vår hjemmeside www.menon.no.

+47 909 90 102 | post@menon.no | Sørkedalsveien 10 B, 0369 Oslo | menon.no